דער

מהר"ל מפראג

מיט דעם

חשן המשפט פון כהן גדול

דער ספר איז א היסטארישע בעשרייבונג, וועגען חשן המשפט פון כהן גדול יעדער זאל וויסען אין וועלכען מוזעאום דער היילינגער אוצר געפינט זיך היינט, און אויך זאל יעדער וויסען וואס אוואונדער־ליכען מופת דער היילינגער צדיק מהר"ל מפראג האט ביי דעם גרויסען ענטדעקונג בעוויזען.

די גאנצע געשיכטע איז ארויסגענומען געווארען פון ספר כלי המקדש א כתב יד וואס האט זיך געפונען אין די קייזערליכע ביבליאטעקא פון די גרויסע שטאדט מעץ. והרב הגאון המפורסם ר' יודל ראזענבערג שליט"א דער טארלער רב וואס וואהנט אין לאדז האט דעם ספר ארויסגעגעבען אויף לשון קודש. און מיט זיין רשות איז עס איבערגעזעצט געווארען אויף זשארגאן

דאס איז די פאטאגראפיא פון דער שריפט אויף די צוועלף עדעל שטיינער פון חשן המשפט

ראובן א	שמעון ב	לוי רהם
יהודה י	יששכר צ	זבולן ח
גד קיעק	אשר בשב	דן טייש
נפתלי ו	יוסף רו	בנימן ז

פרייז 30 קאפ'

בהוצאת בימה"ס של ר יצחק שלימאוויץ לאדז נאוואמייעסקא № 16
אשר קנה הזכות לצמיתות מאת המחבר הרה"ג ר' יודל ראזענבערג הנ"ל

פיעטרקוב

בדפוס החדש של ר' חנוך העניך בה"ר ישעי' וואלף פאלמאן נ"י
שנת תערג לפ"ק

ДЕРЪ МАГРАЛЪ МИПРУГЪ
Тип. Эноха Фольмана г. Петроковъ 1913 г.

דאָ אִיז בֶּעשְׁרִיבֶּען דִי הֶעכְסְטֶע אִינְטֶערֶעסַאנְטֶע געשִׁיכְטֶע, וואָס האָט זִיךְ פֶערלאָפֶען אִין מהר״ל׳ס צַייטֶען. מען אִיז גֶעוואָהר גֶעוואָרֶען אִין וועלְכֶען מוּזעאוּם ס׳גֶעפִינְט זִיךְ דער חשן המשפט פוּן כהן גדול, אוּן מען האָט זִיךְ אוֹיךְ דֶערוואוּסְט אַז דִי צְוועלְף שְׁטֵיינֶער פוּן חשן המשפט זענֶען אַרוֹיס געגנב׳ט געוואָרֶען אוּן אִיבֶּערגֶעטוּישְׁט געוואָרֶען אוֹיף פַאלְשֶׁע גְלֶעזֶערנֶע שְׁטֵיינֶער, אָבֶּער דוּרךְ אַ וואוּנדֶערלִיכֶען מוֹפת פוּן מהר״ל מפראָג האָט דער גנב געמוּזְט צוּרִיק אַלֵיין אָבְּגֶעבֶּען דִי גנבה אִין דעם זֶעלְבֶּען מוּזעאוּם אַרַיין.

דִי וואוּנדֶערלִיכֶע געשִׁיכְטֶע אִיז דאָ בֶּעשְׁרִיבֶּען אִין צְווֵיי טֵיילֶען. דִי עֶרשְׁטֶע טֵייל אִיז לוֹיט וִוי ס׳אִיז געשְׁרִיבֶּען אִין דעם ספר כלי המקדש. אַ כתב־יד וואָס האָט זִיךְ געפוּנֶען אִין דער קֵייזֶערלִיכֶע בִּיבְּלִיאָטֶעקַא פוּן דער שְׁטאָדְט מיץ אִין לאָטרִינְגֶען דאָרְט אִין דעם כתב־יד ווִי עֶר שְׁמִיסְט פוּן חשן המשפט ווערְט דִי מעשה גֶעבְּרֶענְגְט וואָרְט בַּיי וואָרְט לוֹיט ווִי דער מהר״ל מִפּראָג זעלְבְּסְט האָט דערצֶעהלְט. אוּן דאָרְט אִין דעם ספר כלי המקדש ווערְט געבְּרֶענְגְט אַז דער מהר״ל אַלֵיין האָט געהֵייסֶען דִי געשִׁיכְטֶע זאָל פֶערשְׁרִיבֶּען ווערֶען לדורות, כדי אִידֶען זאָלֶען ווִיסֶען, ווִי וויַיט בַּיים אוֹיבֶּערשְׁטֶען זענֶען טַייעֶר דִי הֵיילִיגֶע כלים, וואָס זענֶען געבְּלִיבֶּען פוּן חורבן בית המקדש, וועלְכֶע זענֶען בֶּערוֹיבְּט געוואָרֶען דוּרךְ טִיטוּס׳ן דער פִירשְׁט פוּן רוֹים,

און ס׳איז נאָך היינט גוט קענטיג· די אויסקריצעכטץ אויף אַ גרויסען מערמעלשטיין אין דעם טויער, וואָס טיטוס איז אריינגעקומען מיט זיין חיל קיין רוים נאָכ׳ן חורבן ירושלים. ווי אַזוי זיינע זעלנער טראָגען מיט גרויס פּאַראַד די כלים פון בית המקדש, און אונטער דעם אויסקריצעכץ געפינט זיך דער אויפשריפט:

„Senatus populusque divo Tito, divi
Vespasiani, filio Vespasiano Augusto"

דאָס הייסט: „פון די רוימישע אַנפיהרער און פון גאַנץ רוים לכבוד טיטוס אַספּאַסיאָנוס אַווגוסטוס דער גרויסער, דער זוהן פון אַספּאַסיאָנוס דעם גרויסען". און דאָרט אין רוימעשען מוזעאום זענען געווען די כלים פון בית המקדש אַ לאַנגע צייט. אַזוי ווי ס׳ווערט נעברענגט אין סוף אבות דרבי נתן: „מכתשת אבטינס, שלחן, מנורה ופרוכת עדיין מונחים ברומי". „דער גאָלדענער מערזשער פון אַבטינוס, דער גאָלדענער טיש, די גאָלדענע מנורה און דאָס פרוכת ליגען נאָך אין רוים". אָבער אַנ׳ערך פון 400 יאָהר נאָכ׳ן חורבן, ווען גענזריך Gensrich דער קעניג פון וואַנדאַלען Vandalen האָט מלחמה געהאַלטען מיט רוים און ער האָט אַיינגענומען די גרויסע שטאָדט, דאַן זענען אַלע אוצרות בערויבט געוואָרען און זענען איבערגעפיהרט געוואָרען קיין אַפריקאַ, אין די שטאָדט קאַרטאַגאַ Cartaga. און אַ צייט אַרום האָט ווידער ענגלאַנד מלחמה געהאַלטען און האָט פערנומען אַ גרויסע טייל פון אַפריקאַ, דאַן זענען פיעל כלים פון בית המקדש אַריין געפאַלען צו די ענגלענדער, און זיי געפונען זיך נאָך היינט אין גרויס-בריטאַנישען מוזעאום, וועלכער רופט זיך „בעלמאָרסטריטסקי — מוזעאום" Belmorstritski museum ווי זיי ווערען דאָרט שטאַרק אָבגעהיטען

די צווייטע טייל פון די מעשה איז ווייטער לויט ווי ס׳האָט בעשריבען דער גרויסער פּראָפעסאָר פון אַרכעאָלאָגיע „עדוואַרד מאַרטימער" Eduard Martimer. וועלכער איז דאַן געווען דער

אויפזעהר

אויפזועהר פון דעם בעלמארסטריטסקי מוזעאום, ער האט נאר נישט געוויסט וועלכע קראפט ס'האט דא געווירקט אויפ'ן גנב, ער זאל אליין אבגעבען די גנבה. האט ער אלזא בעשריבען די מעשה לויט זיין פערשטאנד, אין די בעשרייבונג איז געדרוקט אויף ענגליש דורך דעם גרויסען בעוואוסטען ענגלישען ליטעראט „קאנאן דזשויל” Conan Dyoil און ס'איז אויך איבערגעזעצט אויף אנדערע שפראכען.

העתקה אות באות פון ספר כלי המקדש (כת"י)

אין יאהר ש"ן פון אלף הששי איז דער מהר"ל מפראג זצ"ל געלעגען תשעה באב פארנאכט אנגעלעגט אויף דער סאפע אין זיין שטיבעל, ווי זיין שטייגער איז געוועזען שטענדיג. ארום עהם זענען געזעסען פיעל בעלי בתים, און ער האט דאמאלס ליעב געהאט צו דערצעהלען מעשיות פון בית המקדש, פון ירושלים, וועלכע האבען אריין געברענגט אין די אידישע הערצער א האפנונג צו דער גאולה שלימה. האט דער מהר"ל דאמאלס אַזוי דערצעהלט:

„געוויס געדענקט איר, ווען איך האב מיך מיט אייך געזעגענט און איך האב אייך געזאגט, אז איך פאהר נאך ענגלאנד, וועגען א נויטיג געשעפט, וועלכעס וועט געדוירען עטליכע וואכען”. די אויסגעמוטשעטע אידלעך האבען עהם גיענטפערט: יא, יא! אודאי געדענקען מיר”. האט דער מהר"ל דאמאלס זיי מגלה סוד געווען וואס פאר א מעשה דאמאלס איז געשעהן, און ער האט זיי דערצעהלט בזה הלשון. אז א מאהל האט זיך פאר'ן מהר"ל פארגעשטעלט ביינאכט אין חלום א שרעקליך בילד. ער האט געזעהן א מורא'דיגען מענש אנגע-קליידערט אין די בגדים פון כהן גדול, דער מענש האט א זאג געטהון צום מהר"ל: „פויזנער רב! איר זעהט דעם חשן המשפט אויף מיין הארץ”? — „יא”. האט דער מהר"ל גיענטפערט — „גו,

וואס

װאָס פֿעלט דאָ״! האָט דער מענש װײַטער געפֿרעגט. — „די צװעלף שטײנער פֿעהלען דאָך״! האָט דער מהר״ל אַ געשרײַ געטהאָן מיט שרעק. — „נו, אַז אַזױ״. האָט דער מהר״ל װײַטער געהערט אַ קול. זאָלסט דו זשע װיסען, אַז אַ קלוגער, ניפֿערליכער גנב האָט פֿון גרױס בריטאַנישען מוזעאום אַרױס געגנב׳עט די הײליגע שטײנער פֿון חשן המשפט, און ער האָט זײ איבערגעטױשט אױף גלעזערנע שטײנער. פֿאָהר זשע באַלד נאָך בריטאַניאַ, װעסט דיר געלונגען דעם גנב אָנצולערנען, ער זאָל מוזען די אמת׳ע שטײנער צוריק אָבגעבען״.

דער מהר״ל איז באַלד נאָך דעם חלום אױפֿגעקומען מיט גרױס שרעק און הארץ־קלאַפּונג. ער האָט פֿערשטאַנען, אַז דאָס איז אַ חלום פֿון הימעל, און אַז ס׳איז קײן צײַט נישט דאָ צו װאַרטען. האָט ער מיט זיך מיטגענומען אַ גרױסע סומע געלד און איז אַװעק געפֿאָהרען גלײַך קײן לאָנדאָן.

די ערשטע אַרבײַט זײַנע איז געװעזען, װאָס ער האָט אַנאָנסירט אין אַלע צײַטונגען, אַז ס׳איז געקומען אַ רײַכער ראַבינער פֿון גערמאַניע. װעלכער װיל אָבקױפֿען בײַ װעמען ס׳געפֿונען זיך נאָר עפּעס זאַכען פֿון דעם אור־אַלטערטהום. װעלכע האָבען אַ שייכות צום אידישען בית המקדש, און אַז ער װיל גוט בעצאָהלען פֿאַר אַ זעלכע זאַכען. אײַנגעשטאַנען איז ער אין אַ גרױסאַרטיגען האָטעל, װי עס פּאַסט פֿאַר אַ גרױסען נגיד. אין עטליכע טעג אַרום איז אָנגעקומען אין דעם זעלבען האָטעל אַ יונגער מענש, גרױסאַרטיג געקלײדעט אין אַ מונדיר פֿון אַ קאַפּיטאַן און ער האָט פֿערנומען אַ צימער נעבען דעם מהר״ל׳ס צימער. גערופֿען האָט זיך דער גאַסט „קאַפּיטאַן װילסאַן״. אױף צומאָרגענס האָט דער קאַפּיטאַן אַרײַנגעשיקט צום מהר״ל זײַן װיזיט־קאַרטע, אַז ער װיל זיך מיט עהם זעהען, צו רײדען װעגען װיכטיגע געשעפֿטען. דער מהר״ל האָט עהם אײַנגעלאַדענט צו זיך אין צימער און זײ האָבען זיך בעקאַנט,

דאמאלס

דאַמאָלס האָט דער קאַפּיטאַן אַזוי געזאָגט צום מהר"ל:
„איך האָב געלעזען אַייער'ן אַ נאָמען אין די זשורנאַלען, קאָן איך אַייך געבען אַ ידיעה פון אַן אָרט, ווי איהר וואָלט געקאָנט בעקומען צו קויפען זעהר אַ וויכטיגע זאַך פון אידישען אור-אַלטערטהום. אָבער איך פערלאַנג פון אַייך איהר זאָלט מיר צו שווערען, אַז איהר וועט פאַר קיינעם נישט דערצעהלען ביי וועמען איהר האָט די זאַך געקויפט". דער מהר"ל האָט געפּריבט זיך אַרויס צו דרעהען פון דער שבועה מיט אַלערליי מיטלען. ער האָט אָבער געזעהען, אַז עס נעהט נישט, האָט ער געמוזט באַשטעהן אויף דעם פאָרשלאַג און ער האָט עהם צוגעשוואָהרען. נאַכהער האָט דער קאַפּיטאַן עהם פאָרגעלעגט די זאַך אַזוי ווי עס איז ווירקליך, אַז עס איז עהם געלונגען אַרויס צו גנב'נען די צוועלף טייערע עדעל-שטיינער פון חשן המשפט, וועלכער געפונט זיך אין גרויס-בריטאַנישען מוזעאום. ער האָט מכלומר'שט געזאָגט, אַז ער האָט דאָס נישט געטוהן אַזוי וויט צוליעב געלד, ווי צוליעב דעם, וואָס אַזוי ווי ער שטאַמט אַרויס פון אידישען פאָלק, און ער האָט אַ בעגריעף ווי טייער און הייליג די זאַך איז ביי אידען, האָט ער געהאַט שטענדיג גרויס קרענ-קונג אויף דעם, וואָס די זאַך געפונט זיך אין מוזעאום און נישט אויף אַ הייליג אָרט ביי אידען, אַלזאָ האָט ער פערלעגט אַ כח אויף דעם, די זאַך אָנצוקריגען, און אַגב יעצט, אַז ער האָט עס שוין אין דער האַנד, וויל ער טאַקי דערפאַר גוט געלד.

דער מהר"ל האָט עהם אויסגעהאָרעכט גאַנץ געלאַסענט, און ער האָט עהם מכלומר'שט צוריק געמאַכט אויך אַ פאַלשען קאָמפּלימענט, אַז ער האָט גאַנץ גלייך געטוהן, וואָס ער האָט די הייליגע זאַך אַרויס בעקומען. דערנאָך האָט דער מהר"ל וויטער צו עהם גערעדט גאַנץ עהדעל, און ער האָט דעם קאַפּיטאַן געשטעלט צוויי פראַגען: „ערשטענס זאָגט מיר, ליעבער הער קאַפּיטאַן, מיט וואָס בין איך זיכער, אַז די צוועלף שטיינער זענען טאַקי פון חשן המשפט, וויל לויט ווי איך

פערשטעה

פערשטעה ווערט דאך דער טוזעאום גוט אבגעהיטען. און נאך דערצו דער צימטער, ווי א זעלכע טייערע זאכען געפונען זיך, איז דאך דארט געוויס די שמירה נאך מעהר פערשטארקט. לאזט זיך דאך אלזא די זאך אזוי לייכט נישט גלויבען. איבער דעם אויב איהר ווילט, מיר זאלען מאכען א געשעפט, זייט איהר מחויב מיר גענוי אלעס צו ענטדעקען און מיר אויסצוווייזען מיט זיכערע קלארע פאקטען, אז דאס זענען ווירקליך די שטיינער פון חשן המשפט. איהר, הער קאפיטאן! דארפט זיך שוין פאר מיר גאר נישט צו היטען, ווייל איך האב דאך אייך צו געשוואוירען איך זאל אייך נישט אויסגעבען".

דאן האט אין מיטען דער קאפיטאן איבער־געריסען דעם מהר"ל'ס רייד, און האט מיט א איראניש שמייכעל אויסגעשריגען: „ענטשולדיגט, הער ראבינער! מיינט נישט, אז איך קוק נאר בלויז אויף דער שבועה, איך פערזיכער זיך מעהר אויף דעם, וואס איהר אלס געבילדעטער מענש, פערשטעהט געוויס, אז ווען איהר זאלט אייך קענען מיר פערזונדיגען, וואלט די קויל פון מיין רעוואלווער אייך אנגעזוכט אפילו אין גן עדן. וואס נישט אזוי?! ווי מיינט איהר?".

דעם מהר"ל איז פון די שרעקליכע רייד דורך געפלויגען א שוידער צווישען זיינע גלידער, ער האט זיך געשטארקט און האט עהם אויך מיט א שמייכעל גיענטפערט: „נו, דאס פערשטעה איך גאנץ גוט. יעצט ערלויבט מיר צו צוגעבען די צווייטע פראגע מיינע, וועלכע בעשטעהט אין דעם, איהר זאלט מיר פארלעגען א געוויסען פרייז, וואס איהר פערלאנגט פאר די סחורה, און אויך וויל איך די סחורה אנקוקען, איך זאל זעהן לויט מיין מבינות, וואס די סחורה איז ווערט".

דער קאפיטאן האט זיך א ביסעל פערטראכט און האט דעם מהר"ל אזוי גיענטפערט: „זעהט איהר, הער ראבינער! איך מוז מיט אייך פריהער דורכריידען וועגען די צווייטע פראגע, דערנאך וועל איך זיין גענייט אייך צו געבען אן

ערקלערונג

ערקלערונג וועגען די ערשטע פראגע. איך מוז פריהער וויסען צו איהר זענט נאר אומשטאנד צו צוטרעטען צו דעם געשעפט, ווייל פילייכט נישט, טא צו וואס דארף איך אייך ענטדעקען מיינע סודות בחנם".

דער מהר"ל האט עהם גרעכט נעגעבען אויף די רייד און ער האט צו עהם געזאגט: נו, הער קאפיטאן, שעמט אייך נישט, ווייזט די סחורה און זאגט וואס זי דארף געווי צו קאסטען".

דער קאפיטאן האט זיך אראבגעבויגען און האט ארויס געצויגען פון שטיוועל א קליין פלאך שעכטעלע און וועלכע ס'זענען געלעגען פערוויקעלט אין וואטע פיער קליינע פעקעלעך. אין יעדען פעקעלע זענען געלעגען צו דריי שטיינער, אויף יעדען שטיין זענען געוועזען אויסגעקריצט די בעוואוסטע אותיות, וועלכע געהערען צו די נעמען פון די דריי אבות, אברהם, יצחק, יעקב, און די צוועלף שבטים. די שטיינער האבען ארויס-געגעבען פון זיך א זעלכע ליכטיגע שטראהלען פון פערשידענע קאלירען, אז עס איז שווער געוועזען אין זיי גוט זיך צו פער-קוקען. דער קאפיטאן האט אויסגעלעגט די ערשטע קאלעקציע, וועלכע איז בעשטאנען פון די דריי שטיינער: קורניאל, (curnial) טופאציא, (tupacia) ציראבונא (cirabuna) — אדם, פטדה וברקת — די צווייטע קאלעקציע פון: קארבונק, (carbunc) סאפירו, (saphir) דיאמאנט (diamant) — נפך, ספיר ויהלם — די דריטע קאלעקציע פון: טירקיאס, (tirkias) יאצינטא, (iazinta) האניקא (honica) — לשם, שבו ואחלמה —, די פיערטע קאלעק-ציע פון: קריסטאליטא, (krystalita) איזאמראלדא, (isumralda) דיאשפרא, (diaspra) — תרשיש, שהם וישפה — און ער האט געמאכט אזא רעכנונג, לויט די וואג און לויט די ווערטהייט. ווען מען זאל בעקומען די שטיינער צוקויפען אין א יובעליר—געשעפט, דארפען די ערשטע דריי שטיינער צו קאסטען צו פינף טויזענד פונט שטערלינג יעדער באזונדער. צוזאמען 15000 פונט

שטערלינג

שטערלינג. די דריי שטיינער פון דער צווייטער קאלעקציע דארפען קאסטען צו דריי טויזענד פונט שטערלינג יעדער. צוזאמען 9000 פונט שטערלינג. די דריי שטיינער פון די דריטע קאלעקציע דארפען קאסטען צו פיער טויזענד פונט שטערלינג יעדער. צוזאמען 12000 פונט שטערלינג. די דריי שטיינער פון די פיערטע קאלעקציע דארפען קאסטען צו זעכס טויזענד פונט שטערלינג יעדער. צוזאמען 18000 פונט שטערלינג. קומט אויס אלס צוזאמען פאר אלע צוועלף שטיינער 54000 פונט שטערלינג.

די סוממע קאן איך בעקומען ווען איך זאל זיי פערקויפען צו א געוועהנליכען יובעליר. אבער איהר, הער ראבינער, וואס די הייליגקייט פון די שטיינער איז ביי אייך טייערער ווי זייער ווערטהייט, פערלאנג איך פון אייך נאך צעהן טויזענד פונט שטערלינג, דאס הייסט אלס און אלס צוזאמען 64000 פונט שטערלינג. יעצט זאגט מיר, הער ראבינער, צו איהר זענט אומשטאנד צו בעצאהלען אזא סוממע געלד. וועל איך אייך דערנאך געבען א גענויע ערקלערונג אויף אייערע ערשטע פראגע אזוי, אז איהר וועט שוין זעלבסט פערשטעהן, אז איך וויל אייך נישט אבנארען".

דער מהר"ל האט עהם געגעבען אזא' אנטווארט: "ווענען די השוואה וועל איך מיך מיט אייך נישט דינגען, נאר אזוי ווי איך האב מיך נישט גערעכט צו מאכען אזא גרוים געשעפט, וועט עס מוזען געדויערען צוויי וואכען, איך זאל ארויספאהרען און צוזאמען מאכען די גאנצע סוממע, אלזא קאן מען רעכנען, אז דאס געשעפט איז גיענדיגט, און אין צוויי וואכען ארום וועט איהר דא אין דעם זעלבען צימטער בעקומען די גאנצע סוממע, וואס איהר פערלאנגט. יעצט, הער קאפיטאן, דארפט איהר נאר מיר צו ענטפערען מיט לויטערע ערקלערונגען אויף מיינע ערשטע פראגע".

— "יא, הער ראבינער! אויב אזוי זענט איהר ווערט איך זאל אייך אלעס ענטדעקען. נאר האָרעכט מיך גוט אויס מיט

אויפמערזאמקייט

אויפמערקזאמקייט". אזוי האט עהם דער קאפיטאן גיענטפערט און ער האט אנגעהויבען צו דערצעהלען פאלגענדע געשיכטע.

"איהר זאלט וויסען הער ראבינער, אז איך האב שוין פיעל, זעהר פיעל שטודירט אויף דער וועלט. ערשטענס האב איך געלערענט אין בערלינער אוניווערזיטעט. נאר איידער איך האב גיענדינט האט מיך דער פראפעסאר אויסגעשלאסען פון אוניווערזיטעט צוליעב דעם, וואס איך האב מיך דארט פערזונדיגט. און אזוי ווי איך בין א ליעבהאבער פון ארכעאלאגיע האב איך מיך דערנאך גענומען צו לערנען די קונסט פון טייערע עדעל־שטיינער שלאפען און קריטצען, איך האב מיך די מלאכה גוט אויסגעלערענט. אום לעצטענס בין איך אריין דיענען אין די קייזערליכע גווארדיע און איך האב מיך דערשלאגען צו ווערען קאפיטאן. דאס אלס האט אבער מיר קיין געלד נישט געגעבען און איך בין נאר ארומגעגאנגען שטענדיג מיט דעם געדאנק, ווי אזוי דערשלאגט מען זיך צו עפעס א רייכטהום. און אזוי ווי איך האב מיך דערוואוסט, אז אין גרויס־בריטאנישען מוזעאום געפונט זיך דער טייערער אוצר, דער חשן המשפט פון כהן גדול מיט די צוועלף עדעל־שטיינער, וואס זייגען ווערט פיעל געלד, האב איך אנגעהויבען אויסצוארבייטען פלאנען זיך צו צוחאפען צו דעם אוצר. ליידער אבער ווערט דער מוזעאום שטרענג אבגעהיטען, בין איך געפאלען אויף אזא געדאנק:

אזוי ווי איך האב מיך דערוויסט, אז דער נאנצער אויפזעהער פון דעם מוזעאום איז דער אלטער פראפעסאר אנדרעאס Andreas, און דאס האב איך אויך געוויסט, אז דער פראפעסאר אנדרעאס האלט זיך זעהר גוט פריינדשאפט מיט דעם בערלינער פראפעסאר פון אוניווערזיטעט, וואס איך האב ביי עהם געלערענט. און ווייטער וואס אמבעלאנגט דעם בערלינער פראפעסארס האנדשריפט, קאן איך גאנץ גוט נאכשרייבען, און אויך אזא סטעמפעל, ווי ער האט, האב איך מיר שוין אליין

נאכגעמאכט

נאכגעמאכט אלס פונקטליך. אזוי נאך האב איך מיר אנגעשריבען א פיינע רעקאמענדאציע פון בערלינער פראפעסאר צו דעם פראפעסאר אנדרעאס, אז אזוי ווי איך בין א גאון אין ארכעאלאגיע און בין איבערגעגעבען מיט לייב און לעבען צו דער לעהרע, און אויסער דעם בין איך זעהר עדעל און ערליך, און זא ווייטער און ווייטער, אלזא בעהט ער פאר מיר, מען זאל מיך לאזען פריי בעזוכען און אויספארשטען דעם גרויס-בריטאנישען מוזעאום.

אז איך בין געקומען צום פראפעסאר אנדרעאס מיט דעם בריעף, האט ער מיך זעהר שעהן בעהאנדעלט, און ער האט מיך שטארק געשעצט, אזוי אז איך האב באלד פון עהם בעקומען א ערלויבעניש צו בעזוכען דעם מוזעאום, ווען איך וויל. צו דעם צו האט מיר די הצלחה צו געשפיעלט, אז איך בין גאר געווארען ביי דעם פראפעסאר אנדרעאס א גאנצער בן בית. די מעשה איז אזוי, דער פראפעסאר פערמאגט מעהר נישט ווי א בת יחידה, זעהר א געלערענטע, האט זי מיך אויסגעקליבען פאר א חתן. איך האב גאר דאס אויסגעקוקט, און דער פראפעסאר איז אויך אויף דעם בעשטאנען. און אזוי נאך האב איך מיך דערשלאגען, איך זאל דארט ווערען א גאנצער בעל הבית, און איך האב געשפאצירט אין מוזעאום, ווען איך האב גאר געוואלט. ס'האט זיך אפילו געמאכט אין די לעצטע צייט א גרויס ענדערונג אין מוזעאום, וואס דער פראפעסאר אנדרעאס האט צוליעב זיין עלטער איבערגעגעבען דעם אמט צו אן אנדערען יונגען פראפעסאר עדוואַרד מארטימער. אבער מיר האט דאס וועניג געשטערט, ווייל דער אלטער פראפעסאר האט מיך איבערגעגעבען צום יונגען פראפעסאר מיט דעם זעלבען יחוס און מיט די זעלבע פרייהייט אזוי ווי פריהער, יע'דאך איז נישט זא לייכט געוועזען דעם מיי'ערן אוצר צו בעקומען. דאס האט געמוזט געמאכט ווערען מיט גרויס פארזיכטיגקייט און מיט א גרויסע קונסט, אז מען זאל די גנבה גאר נישט דערקענען.

דער

דער עיקר קונסט איז בעשטאַנען אין דעם. איך האָב מיר אַרײַנגענומען אַ קלײַן פאָטאָגראַפיע=אַפּעראַטעל אין מוזעאום אַרײַן, און איך האָב מיר אַראָבגענומען אַ פּונקטליכען פאָטאָגראַף פון די צוועלף עדעל=שטײנער. אַזוי נאָך בין איך שוין אום=שטאַנד געוועזען נאָך צו מאַכען פונקטליך אַ זעלכע צוועלף שטײנער פון גלאָז, זײ זאָלען זײַן מיט די אַלע ענצעלהײטען, אַזוי ווי די ווירקליכע צוועלף עדעל=שטײנער זענען. אַ שליסעלע צו דעם שענקעלע ווי דער חשן המשפט שטעהט אויסגעשטעלט, האָב איך מיר גאַנץ גוט צוגעפּאַסט. איך האָב אויסגעזוכט אַ גינסטיגע שעה, און מיט אַ עדעל אינסטרומענטעל האָב איך די ריכטיגע עדעל=שטײנער אַרויסגענומען, און אויף זײער אָרט האָב איך אַרײַנגעזעצט די גלעזערנע. און ס'איז אַזוי ריכטיג, אַז מען קאָן גאָר נישט דערקענען מיט'ן בלויזען אויג די גנבה. אָט זעהט איהר, הער ראַבינער! דאָס איז די געהײמניס, ווי אַזוי איך האָב בעקומען דעם אוצר. דאַכט זיך מיר, אַז איהר פערשטעהט שוין יעצט גאַנץ גוט די וואַרהײט".

—„יאָ, יאָ! הער קאַפּיטאַן!". האָט עהם געענטפערט דער מהר"ל. יעצט פערשטעהע איך שוין טאַקי, אַז דאָס איז אַלס ריכטיג און נישט אָבגענאַרט. איך זעה טאַקי, אַז איהר זענט אַ גרויסער קונסטלער און אַ גרויסער חכם. אַלזאָ דאָס געשעפט איז גיענדיגט. אין צווײ וואָכען אַרום וועל איך דאָ צוריק זײַן. און וועל איך אויסצאָהלען דאָס גאַנצע געלד. יעצט האָב איך שוין מעהר קײַן צײַט נישט מיט אײַך צו פערברענגען, ווײַל איך אײַל מיך נאָך הײַנט אַוועק צו פאָהרען".

זײ האָבען זיך אָבגעזעגענט, דער קאַפּיטאַן האָט בעהאַלטען צוריק דאָס שעכטעלע מיט דעם אוצר אין שטיוועל אַרײַן, און איז אַרויסגעגאַנגען פון מהר"ל'ס צימער.

ווען דער מהר"ל האָט תשעה באָב דערצעהלט די מעשה פאַר'ן עולם האָט ער געזאָגט צום עולם מיט אַ שמײכעל די ווערטער: „ווײסט איר וואָס, אידלעך, וואָס איך האָב דעם

פויטל

פֿוינעל נאָכגעזאָגט אַ „יברכך" ווען ער איז אַרויסגעגאַנגען פֿון מײַן צימער? איך האָב עהם נאָכגעזאָגט די עטליכע ווערטער: — „נו, אַז דאָ איז שוין פערמישט עפּעס אַ כלה אויך, ווערסט דו דיך שוין אַ שוואַרץ יאָהר אויסרעכטען, אָבער עכט שוואַרץ" — און דער אויבערשטער האָט טאַקי מײַנע רייד נעהאָרעכט, אַז ער האָט זיך טאַקי אויסגערעכט אַן עכט שוואַרץ יאָהר, אַזוי ווי איהר וועט ווײַטער הערען, און ער האָט געמוזט אַלײַן אָבגעבען דעם הײַליגען אוצר צוריק אין מוזעאום אַרײַן".

דער מהר"ל האָט זיך עטוואָס אָבגערוהט, און דערנאָך האָט ער ווײַטער דערצעהלט זײַן אַרבייט, וואָס ער האָט וועגען דעם אָבגעטהון. ראשית איז ער באַלד אַרײַנגעפאָהרען נאָך בערלין צום פּראָפעסאָר פֿון אוניווערזיטעט. דער פּראָפעסאָר האָט עהם זעהר שעהן ענטפאַנגט, און האָט עהם געפֿרעגט, וואָס ער פערלאַנגט פֿון עהם. דער מהר"ל האָט עהם גיענט-פערט: „איך בין געקומען צו אײַך, הער פּראָפֿעסאָר. צוליעב דעם, אַז אײַער כבוד זאָל נישט בעשמוצט ווערען אויף דער וועלט, און אויך דערסטנלײַכען דער כבוד פֿון אײַער גוטען פרײַנד, דעם פּראָפעסאָר אַנדרעאַס, וועלכער איז דער אויפֿ-זעהער פֿון גרוים-בריטאַנישען מוזעאום".

דער פּראָפעסאָר האָט עהם אָנגעקוקט מיט גרוים פֿערוואונ-דערונג און האָט אַ געשרײַ געטוהן. אַך! מײַן אַלטער בעסטער פרײַנד אַנדרעאַס! וואָס מאַכט ער, און וואָס איז דאָ עפּעס מיט עהם געשעהן? דערצעהלט גיכער, הער ראַבינער, איך בין זעהר אומגעדולדיג".

— „בערוהיגט אײַך, הער פּראָפעסאָר". האָט עהם דער מהר"ל גיענטפערט. „עס איז גאָר קיין געפעהרליכעס נישט געשעהן, נאָר מען דאַרף זעהען וואָס שנעללער צו פאַרעכטיגען אַ זאַך, וואָס דורך דעם קאָן אײַער בײדעס כבוד בעשמוצט ווערען אויף דער וועלט. די זאַך בעשטעהט אין דעם: פֿילײַכט געדענקט איהר נאָך, הער פּראָפֿעסאָר, אַז ס'האָט

דאָ אין אייער אוניווערזיטעט אַמאָהל געלערענט אַ יונגער מאַ ווילסאָן, וועלכער איז דורך אייך צוליעב אַ פערברעכען אויסגעשלאָסען געוואָרען און דערווײַטערט געוואָרען פון אוניווערזיטעט. דער פּראָפֿעסאָר האָט עהם גיענטפערט: „יאָ, איך געדענק דעם שאַרלאַטאַן, נאָר נישט אַזוי דײַטליך". בײַ דעם איז דער פּראָפֿעסאָר צו געלאָפען צו אַ שראַנק בּוכער און האָט אַרויסגעחאַפּט אַ בּוך, ווי ער האָט אָנגעזוכט - די גאַנצע מעשה פון דעם ווילסאָן, דאַן האָט דער פּראָפעסאָר אַ געשרײַ געטוהן: „יאָ, יאָ, די געשיכטע מוז געפונען ווערען, דער שאַרלאַטאַן איז געוועזען אַ שטוילער". דאַן האָט ווײַטער געזאָגט דער מהר"ל: „נו, זאָלט איהר וויסען, אַז דער פּוינעל האָט זיך נאָכגעפֿעלשט אַ דאָקומענט פון אייך צום פּראָפֿעסאָר אַנדרעאַס, אין וועלכען ער ווערט רעקאָמענדירט פאַר אַ העכסט עדעלען און ערליכען מאַן, צוליעב וואָס ער בּעהט און פערלאַנגט פֿון פּראָפעסאָר אַנדרעאַס, ער זאָל דעם ווילסאָנען לאָזען שטענדיג פרײַ בּעזוכען און אויספאָרשטען דעם מוזעאום: „נו, יעצט פֿערשטעהט איהר שוין, וואָס פון דעם קאָן אַרויסקומען? אַלזאָ דאַרפט איהר דאָס ווי אַמשנעלסטען פאַרעכטען".

דער פּראָפעסאָר האָט אַ געשרײַ געטוהן: „אַך, געוואַלד! ער קאָן דאָך די טײַערסטע זאַכען. פֿון דאָרט אַרויסשטוילען, וואָס טהוט מען יעצט"? דאַן האָט .דער מהר"ל ניענטפערט: „מײַן עצה איז איהר זאָלט שרײַבען באַלד אַ בּריעף צום פּראָפעסאָר אַנדרעאַס, אַזוי ווי איך וועל דאָ אייך דיקטירען, וועט האָטש פון יעצט אָן פערהאַכטען ווערען". בײַ די ווערטער האָט דער מהר"ל באַלד אָנגעשריבען אַדײַטשען בּריעף מיט דעם אינהאַלט.

בּעסטער פרײַנד מײַנער, פּראָפעסאָר אַנדרעאַס!

אַזוי ווי איך האָב מיך דערוואוסט, אַז איינער, ווילסאָן, האָט זיך פֿאָרגעשטעלט פאַר אייך מיט אַ גוטע רעקאָמענדאַציע פון מיר. זאָלט איהר וויסען, אַז דאָס איז דורכאויס פאַלש, און

אז

אז דער ווילסאן איז זעהר א גיפערליכער מענש, א שארלאטאן און א שטוילער, היט אייך פון עהם, ווי פאר פייער. ווארפט עהם ארויס פון אייער וואוינונג ווי א הונד. זאגט עהם נישט, אז איהר האט ערהאלטען פון מיר אזא בריעף, נאר זאגט עהם, אז מיר האבען זיך צופעליג פערזענליך געזעהן, איז געקומען צו רייד פון דער רעקאמענדאציע, האב איך אייך מונדליך אזוי ערקלערט. •

דער פראפעסאר האט באלד דעם בריעף געחתמ׳ת און אוועק געשיקט, נאך דעם האט דער מהר״ל גענימען אבשייד פון דעם פראפעסאר און איז פון בערלין צוריק געפאהרען נאך לאנדאן. יעצט ווילען מיר לאזען דעם מהר״ל א ביסעל אבּ־רוהען זיך און מען וועט נעהן זעהן, וואס איז געווארען פון דעם קאפיטאן ווילסאן, ווי ער האט זיך פאר די גנבה א עכט שווארץ יאהר אויסגערעכט.

מעשה שהיה כך היה. דעם צווייטען טאג נאכדעם, וואס דער מהר״ל איז אבגעפאהרען פון לאנדאן נאך בערלין, האט זיך ווילסאן אויסגעפוצט שעהן, ווי זיין שטייגער איז שטענדיג געוועזען, און איז א ביסעל א ריבער געפאהרען צום פראפעסאר אנדרעאס, זעהן זיך מיט זיין כלה. ווען ווילסאן איז דארט אריינגעקומען, האט ער געזעהן, אז יעדער קוקט אויף עהם מיט ערשטוינונג. ער האט אראבגעלאזט די אויגען און האט נישט פערשטאנען, וואס די בעדייטונג איז. עס האט אבער לאנג נישט געדויערט און די כלה זיינע איז צו געלאפען צו עהם, און האט מיט גרויס אופירעגונג א געשריי געטוהן צו עהם. „ליעבער ווילסאן מיינער! וואס איז מיט דיר געשעהן, וואס דו ביסט עפעם אזוי שווארץ אויפ׳ן געזוכט, ווי אן אפריקאנער נעגער, שפיגעל דיך נאר אהן, זעה נאר ווי דו זעהסט אויס!״.

ווילסאן איז טאקי באלד צוגעלאפען צום שפיגעל. און ווי דערשראקען איז ער געווארען, אז ער האט געזעהן זיין

שווארץ

שוואַרץ פּנים, און די הענד און דאָס גאַנצע לײַב איז שוואַרץ. ער האָט גאָר קײן בעגריף נישט געהאַט, וואָס דאָ איז עפּעס מיט עהם געשעהן. ער האָט זיך אָבער אַלײן באַלד געשטאַרקט דאָס האַרץ און האָט אויסגעשריגען: „אַהאַ! איך האָב מיך שוין דערמאַנט, וואָס דאָ איז. ווען איך בין אַ העך געפאָהרען האָב איך עפּעס טאַקי געשפּירט אויפ'ן וועג, אַז דער ווינד יאָגט מיר אַ רויך אין פּנים אַרײַן. נישט אַנדערש, נאָר מען האָט געמוזט ערגעץ ווי ברענען עפּעס אַ פעטינקײַט, פון וואָס דער רויך איז אויך געוועזען פעט, און דאַדורך בין איך אַזוי שטאַרק אײַנגעריסט געוואָרען. אַלזאָ ווי אַזוי די מעשׂה איז, סײַ ווי מוז איך אַ הײם פאָהרען אין מײַן וואוינונג אַרײַן, גוט אָבצוואַשען זיך, און מאָרגען וועל איך אַ העך קומען צו גאַסט".

ווילסאָן האָט זיך אַרײַנגעזעצט אין אַ פערמאַכט קעטשעל און איז אַ הײם געפאָהרען צו זיך אין וואוינונג אַרײַן מיט אַ גרויסע קלונג אַזוי ווי עס שטעהט בײַ המן'ען „אבל וחפוי ראש". ווען ער איז אַרײַנגעקומען צו זיך אין וואוינונג איז שוין געוועזען טונקעל. פון עגמת נפש איז ער שוואַך געוואָרען און האָט נישט געקאָנט דערטראָגען אויף די פיס די שטיוועל, אין וועלכע ס'איז געוועזען בעהאַלטען דער טײַערער אוצר פון די צוועלף עדעל=שטײַנער, וועלכע זענען געלעגען פערפּאַקט אין אַ קלײַן פּראַך שעכטעלע, און דאָס שעכטעלע האָט ער געהאַלטען שטענדיג פערשטיפּט אין אַ לעדערען קעשענקעלע, וואָס איז געוועזען אַײַנגענײַט אין שטיוועל. אַז ער האָט אַראָבגעוואָרפען פון זיך דעם שווערען פּאַלטאַ מיט די שטיוועל, האָט ער באַלד אָנגעשטעקט אַ פּאָהר גרינגע לאַטשען און האָט געמאַכט ליכטיג, נאַכהער איז ער באַלד צוגעלאָפען צו זײַן שפּיגעל אַ קוק טוהן, ווי אַזוי ער זעהט אויס.

אָבער ווי ערשטוינט איז ער געוואָרען, ווען ער האָט דער־זעהן אין זײַן שפּיגעל, אַז ער זעהט גאָר שעהן אויס, אַ ווײַס קלאָר פּנים ווי שטענדיג. „וואָס טהוט זיך דאָ עפּעס מיט מיר!" האָט ער אויסגעשריגען. „צו בין איך פריהער געוועזען אין אַ חלום,

צו

צו בין איך יעצט אין א חלום ?". ער לויפט ווייטער צו צום שפיגעל, שטעהט און קוקט, אבער ער זעהט גאר נישט קיין שלעכטץ. ער האט זיך דעם קאפ גוט צובראכען, קלערענדיג, וואס דא איז מיט עהם געשעהן, אבער ער איז געבליבען ביי'ם קלערען, און דאס הארץ האט עהם געזאגט, אז דאס איז עפעס א אויסערגעוועהנליכע זאך, און ער איז פאר שרעק א ביסעל קראנק געווארען, אזוי אז ער האט געמוזט עטליכע טעג אין שטיב פערבלייבען. איבער די עטליכע טעג וואס ווילסאן איז געוועזען ביי זיך שוואכערהייט אין דערהיים, האט ער זיך אלץ אין איינעם נאר געהאלטען אין איין שפיגלען. ער האט אבער געזעהן, אז ער איז דאך ווייס, קלאהר אזוי ווי שטענדיג, איז ער צוריק צו זיך געקומען, און ער האט בעשטימט, אויף די צווייטע וואך ווייטער א ריבער צו פאהרען צו דער כלה.

דערווייל איז צום פראפעסאר אנדרעאס אנגעקומען דער בריף פון בערלינער פראפעסאר. דער בריף האט אנגעמאכט א גאנץ איבערקעהרעניש ביי אנדרעאס'ן אין וואוינונג. דער אלטער אנדרעאס האט אויסגעלאזט דעם גאנצען כעס צו דער טאכטער, וואס זי האט זיך אנגעקליבען אזא חתן. די טאכטער איז געזעסען און געקלוגט. מיט איין ווארט, עס איז געוועזען א חורבן אין שטיב, זיי האבען זיך אבער איבערגערעכנט, אז פון דעם קריגען זיך און קלוגען און וויינען וועט גאר נישט ארויסקומען, נאר מען מוז שוין אננעמען ערענסטע מיטלען געגען דעם שארלאטאן. דעם ערשטען שריט האט אנדרעאס געמאכט צו בעווארנען, אז חאטש פון היינט אהן זאל דער ווילסאן שוין נישט טארען אריינקומען אין מוזעאום אריין. אבער אזוי ווי אנדרעאס איז שוין דאמאלס נישט געוועזען קיין אויפזעהער אין מוזעאום, נאר ער האט שוין געהאט איבערגעגעבען די אמט דעם יונגען פרא-פעסאר עדוואַרד מארטימער, האט נישט געפאסט פאר אנדרעאס'ן אז ער אליין זאל יעצט זאגען שלעכט אויף ווילסאנ'ען, וואס ער אליין האט עהם ביז א העך אזוי הויך אויפגעהויבען, און

אויך

אויך האָט עֶר נִישט געֶוואָלט, אַז זײַן טאָכטעֶר זאָל פעֶרשעֶהמט ווערעֶן · האָט עֶר זיך אַזאַ עצה געֶטוהן .

עֶר האָט געֶחאַפּט און האָט געֶהך אָנגעֶשריבּעֶן אַבּריף צו מאַרטימעֶר'ן, דעֶם נײַעֶם אויפזעֶהעֶר פון מוזעֶאום, דאָס כתב האָט עֶר אַ בּיסעֶל פֿעֶרעֶנדעֶרט, מעֶן זאָל נִישט אַזוי דעֶרקעֶנעֶן, אַז דאָס אִיז זײַן האַנדשריפט, און עֶר האָט אָנגעֶשריבּעֶן אַן אַנאָנימעֶן בּריף צו מאַרטימעֶר'ן אויף ווילסאָנ'עֶן, אַז מאַרטימעֶר זאָל פֿון הײַנט אָהן גוט געֶוואָרעֶנט זײַן, נִישט אַרײַנצולאָזעֶן אִין מוזעֶאום אַרײַן אַלײן קײן שום פרעֶמדעֶן מעֶנש. און ווילסאָנ'עֶן, גאָך געֶכעֶר נִישט , בּעֶװײַל עֶר אִיז אַ געֶפֿעֶרליכעֶר גנב , און אויב עֶר האָט נאָך נִישט בּעֶגנב'עֶט דעֶם מוזעֶאום בּיז אַ הער , ווערט עֶר געֶוויס עֶהם וויטעֶר אַרײַן בּעֶגנב'נעֶן . נאַכהעֶר האָט זיך אַנדרעֶאַס אָבּגעֶשמיסט מיט זײַן טאָכטעֶר, אַז ווען ווילסאָן ווערט אַרײַנקומעֶן , זאָל זי עֶהם אָבּזאָגעֶן עֶר זאָל שוין מעֶהר נִישט זײַעֶר שוועֶל אִיבּעֶרטרעֶטעֶן, בּעֶוויַיל זײ זעֶנעֶן געֶוואָהר געֶוואָרעֶן די וואַרהײט וועֶגעֶן עֶהם פון בּעֶרלינעֶר פראָפעֶסאָר . די טאָכטעֶר האָט אפילו נִישט געֶוואָלט אײנשטימעֶן אַזוי געֶהך אויפ'ן פאָטעֶרס בּעֶשלוס . זי האָט אָבּעֶר פעֶרשטאַנעֶן , אַז זי ווערט געֶגעֶן אִיהר עֶהרליכעֶן פאָטעֶר קײן תקיף נִישט זײַן .

ווילסאָן אִיז דעֶרווײַל אָנגעֶקומעֶן די עֶטליכעֶ טעֶג נאָר מיט'ן קוקעֶן אִין שפיגעֶל אַרײַן, און אויף די צווײטעֶ וואָך האָט עֶר בּעֶשטימט אַ ריבּעֶר צו פאָהרעֶן ווײַטעֶר צו דעֶר כלה, אִין דעֶם זעֶלבּעֶן טאָג האָט עֶר זיך נאָר געֶוואַשעֶן, געֶזײפט און געֶפוצט און אַלץ אִין אײנעֶם נאָר געֶקוקט אִין שפיגעל אַרײַן. עֶר האָט נאָר געֶקוואָלעֶן פון זיך, ווי שעֶהן און קלאָהר עֶר זעֶהט אויס . אַרומגעֶלאָפֿעֶן אִין שטיבּ אִיז עֶר אַלץ נאָר אִין די גרינעֶ לעֶט־שלעֶך, דעֶם פאַלטאָ מיט די שטיוועֶל, וואָס אִין זײ אִיז געֶוועֶזעֶן בּעֶהאַלטעֶן דעֶר טײַעֶרעֶר אוצר פון די צוועֶלף עֶדעֶל־שטײנעֶר , האָט עֶר זיך אָנגעֶגרײט אִין די פעֶרעֶדניעֶ אויף צום לעֶצט אָנצוטהון , אײדעֶר עֶר ווערט אַרויסגעֶהן פון שטיבּ .

די

די בעשטימטע שעה איז אנגעקומען, ווילסאן איז שוין געוועזען גרייט צו פאהרען. איידער ער איז ארויס פון צימער האט ער ווייטער א קוק געטוהן אין שפיגעל אריין, האט ער געזעהן, ווי ער איז אין בעסטען ארדנונג, ער איז אריין אין די פערדניע, אויסגעטוהן די לאטשען, אנגעטוהן די שטיוועלעך און איז זיך גאנץ בּרייט מיט א פרעהליך הארץ געפאהרען צו דער כלה, ער האט אבער נאר נישט געוויסט פון זיין קלוג, אז אזוי ווי ער האט נאר אנגעטוהן די שטיוועלעך מיט דעם אוצר פון די צוועלף שטיינער, איז ער צוריק ווייטער שווארץ געווארען ווי א עכטער אפריקאנער נעגער.

ויבא ווילסאן. ער איז זיך גאנץ בּרייט אריינגעקומען צום אלטען פראפעסאר אנדרעאס. דא האט ער אבער געהאט באלד די רעכטע מפלה. אנדרעאס איז עהם בעפאלען און האט אויסגע=לאזט צו עהם זיין גאנץ שווער הארץ. ער האט אויף עהם געשריגען: „ארויס פון מיין שטוב, דו שווארצער נעגער! דו געמיינער שארלאטאן! דו האסט גערעכענט, אז קיינער וועט דא נישט וויסען, וואס פאר א פויגעל דו בּיסט, אבער איך האב מיך געכטען פערזענליך א דורך גערעדט מיט׳ן בערלינער פראפעסאר, וואס דו האסט פון עהם צו מיר געבראכט די פאלשע רעקאמענדאציע, איך וויים שוין גוט, וואס פאר א שארלאטאן דו בּיזט. געוויס איז דאס, וואס דו האסט דיר די הויט אנגעשווארצט אויך צוליעב עפעס א שארלאטאנסטווא. פיליכט מיינסט דו דערמיט מיינע איינציגע טאכטער איבער צו שרעקען? ארויס פון מיין שטוב! ארויס! מעהר זאלסט דו מיין שוועל נישט איבערטרעטען“. די טאכטער, די כלה, אזוי ווי זי האט נאר דערזעהן דעם חתן, האט זי באלד א געשריי געטוהן, „אוי געוואלד! דער שווארצער נעגער איז שוין ווייטער דא“. און זי איז באלד פון דעם צימער ארויס=געלאפען. ווילסאן האט געזעהן. אז זיין קלוג איז פערטיג, איז ער א צומישטער ארויסגעלאפען, האט געחאפט א קעטשיל און איז צו זיך אהיים געפאהרען.

דאָס מאָהל אָבער האָט ווילסאָן אַרײַנקומענדיג צו זיך אין שטיב אַרײַן. נישט אַראָבגעוואָרפען פון זיך באַלד דעם פּאַלטאָ מיט די שטיוועלעך, נאָר ער איז ערשטענס באַלד צוגעלאָפען צום שפּיגעל, דאָ האָט ער אָבער שוין געזעהן, אַז אין זײַן שפּיגעל זעהט ער אויך אוים שוואַרץ ווי אַ עכטער אַפריקאַנער נעגער, האָט ער שוין אויפגעהערט צו שפּיגלען זיך, און פון גרוים קרענקונג און קאָפּ וועהטאָג האָט ער זיך אויסגעטוהן און געלעגט זיך שלאָפען אין בעט אַרײַן.

אין דערפריה־שטעהט ווילסאָן אויף, בעקוקט זיך דאָס לײַב מיט די הענד, זעהט ער, אַז ער איז ווידער ווײַס קלאָהר. שפּרינגט אַראָב פון בעט, לויפט צו צום שפּיגעל, זעהט ער, אַז דאָס פּנים איז ווידער אין בעסטען אָרדענונג. הכלל ער איז שיעור משוגע געוואָרען, קלערענדיג, וואָס דאָ איז עפּעס מיט עהם געשעהן. געבליבען איז בײַ עהם אָנגעפּאַסט נישט אַנדערש, נאָר אַז די כלה האָט עהם פײַנט געקריגען, האָט זי עהם אַזאַ כישוף געמאַכט, ער זאָל זיך שעהמען פאַר איהר צו ווײַזען זיך. זײַן גנבישע קעפּיל האָט זיך גוט געבראָכען און געקלערט עצות דערצו, אָבער קײַן רפואה צו דער מכה האָט ער נישט געפונען. נאָר דאָס אײינע האָט ער יאָ בעשטימט, אַז אַזוי ווי אויף צו־מאָרגענס דאַרף שוין דער מהר״ל נאָך לאָנדאָן צו קומען, עהם צו בעצאָהלען פאַר די צוועלף שטײַנער, און אַזוי ווי ער האָט דערקענט אין דעם ראַבינער, אַז ער איז אַ חכם אין אַלע ענינים, וועט ער זיך מיט עהם אַ עצה האַלטען וועגען די צרה, אפשר וועט דער ראַבינער עפּעס געפונען אַ רפואה פאַר עהם.

דער מהר״ל איז טאַקי געקומען קײַן לאָנדאָן צו דער צײַט אין צווייי וואָכען אַרום. אָבער נישט מיט 64000 פונט שטערלינג, נאָר כמעט מיט ליידיגע קעשענעס. זײַן קומען איז נאָר געווען געוואָר צו ווערען, וואָס פאַר אַ סוף דער גנב האָט געהאַט. און וואָס עס ווערט דער סוף פון די הייליגע שטײַנער. ווײַל ער פלעגט אַלע מאָהל זאָגען, אַז ווען די צײַט פון די גאולה שלימה וועט

סומעו

קומען, וועלען די אומות העולם אבגעבען די יודען די אלע היילינגע זאכען בחנם. אויף דעם זיעבען טאג האט זיך ווילסאן פארברייטיגט געמאכט צו קומען צום מהר"ל, צו בעקומען 64000 פונט שטער=לינג. ער האט שוין נישט געהאט דאס געדולד צו ווארטען ביז צומארגענס, נאר ער האט זיך צוגעאיילט ער זאל זיך פארשטע=לען פאר'ן מהר"ל אין אבענד צייט. ער איז א גאנצען טאג געוועזען פרעהליך, ווען ער האט אלע מאהל געזעהן זיין קלאהר וויים פנים אין שפיגעל ביי עהם איז געוועזען בעשטימט אויף זיכער, אז דאס שווארצקייט קומט צו עהם נאר דורך א כישוף, וואס די כלה מאכט עהם, ווען ער פאהרט צו איהר. אלזא האט ער זיך געטראכט. אז ער וועט בעקומען אזא גרויסע סוממע געלד, וועט ער שוין געפונען אנ'אנדערע כלה פאר זיך, און אז ער וועט שוין אנדרעאסענס הויז נישט אנקוקען, וועט ער דאך שוין מעהר פון דעם שווארצקייט נישט וויסען. בקיצור ער האט זיך אוים=געפוצט שעהן. דעם פאלטא מיט די שטיוועלעך האט ער איבער=געלאזט אויף די לעצטע מינוט אנצוטוהן, ער האט זיי אנגעגרייט אין דער פערעדניע, ווי זיין שטיינער איז געוועזען שטענדיג. און אזוי ווי ס'איז נאנאכט געווארען, איז ער אוועק געפאהרען אין האטעל אריין צום מהר"ל. ער האט גאר נישט בעמערקט, אז אזוי ווי ער האט נאר אנגעטוהן די שטיוועלעך מיט די היילינגע שטיינער, איז ער באלד צוריק שווארץ געווארען.

ווילסאן איז פערפאהרען ברייט צו דעם האטעל, ווי דער מהר"ל איז געשטאנען, איידער ער איז אריין, האט ער אריינגע=שיקט זיין וויזיט=קארטא צו באמעלדען זיין אנקומען, און אז ער האט בעקומען דעם ענטפער, אז ער קאן אריינקומען. איז ער באלד אריין. אבער אזוי ווי ווילסאן האט דערלאנגט דעם מהר"ל די האנד און האט עהם בעגריסט, האט זיך דער מהר"ל אבגע=ריקט פון עהם מיט שרעק, און ער האט אויף עהם א געשריי געטוהן: „ווער זענט איהר דאס? וואס פאר א העזה האט איהר געהאט צו מיר אריין קומען צו אום געמאלדען! איך לאז קיין

וויסען

ווײַסען מענש צו מיר נישט אַרײַן אומגעמאָלדען, נאָך דערצו אַ שוואַרצען נעגער"! בײַ דעם געשרײַ איז דער מהר"ל צוגעלאָפען צום ליאַרעם=גלעקעל, וואָס איז געוועזען אין זײַן נומער, אָנצוקלינגען אויף די משרתים פון האָטעל, זיי זאָלען דעם נעגער אַרויספיהרען.

אַזוי ווי ווילסאָן האָט דאָס דערזעהן, איז ער צוגעלאָפען צום מהר"ל און האָט זיך אָנגעהויבען צו בעהטען בײַ עהם, ער זאָל עהם די שאַנדע נישט אָבטוהן, ווײַל ער איז דאָך נישט קיין נעגער, ער איז דאָך דער זעלבער ווילסאָן, וואָס האָט דעם ראַבינער פערקויפט די צוועלף הייליגע שטיינער.

דער מהר"ל איז געבליבען שטעהן אַ פערצווייפעלטער. פון וואַנען זאָל דאָס אַ פרעמדער מענש וויסען פון דעם סוד. דאָס איז דאָך עפּעס נישט קיין פּשוט'ע זאַך, דער מהר"ל האָט זיך שוין אָבגעשטעלט פון צו מאַכען אַ ליאַרם, נאָר ער האָט אָנגעהויבען צו קוקען ווילסאָנ'ען גוט אין פּנים אַרײַן, און האָט עהם ווײַטער געפרעגט מיט גרויס פערוואונדערונג: „אָבער איך האָב דאָך קיינמאָהל נישט געהאַנדעלט מיט קיין שוואַרצען מענש, ווי אַזוי קאָן איך גלויבען, אַז איהר זענט דער זעלבער ווילסאָן?".

ווילסאָן האָט איבערגעהאַקט דעם מהר"ל'ס רייד און האָט מיט צאָרען אַ געשרײַ געטוהן: „אַך, געוואַלד! וואָס? איך בין שוין ווידער שוואַרץ געוואָרען? געוואַלד! וואָס פאָר אַ אומגליק יאָגט מוך עפּעס נאָך?" בײַ דעם אויסגעשרײַ איז ווילסאָן צוגע=לאָפען צום שפּיגעל אָנקוקען זײַן פּנים. אַז ער האָט אין שפּיגעל דערזעהן זײַנע שוואַרצע צורה, איז ער געבליבען שטעהן ווי פערגליווערט און האָט פון גרויס קרענקונג קיין וואָרט נישט געקאָנט אויסריידען. ער איז געשטאַנען ווי אַ משוגענער און האָט זיך געבראָכען די הענד.

דערזעהענדיג די ווילדע סצענאַ, איז דער מהר"ל ווידער צוגעגאַנגען צו ווילסאָנ'ען און האָט צו עהם געזאָגט: „איך פערלאַנג פון אײַך דורכאויס איינם פון די צוויי, אָדער איהר זאָלט מיר

אויסווייזען

אויסוויַיזען מיט ווירקליכע פַאקטען, אַז איהר זענט טַאקי דער זעלבער ווילסאָן, וואָס איהר זאָגט, אָדער איהר זאָלט מיַין ציממער פערלאָזען”. ווילסאָן האָט אויף דעם גיענטפערט: „הער ראַבינער! צו פאַרשטעהט איהר דען נישט זעלבסט, אַז איך בין דער זעלבער ווילסאָן, וויַיל אויסער אונז ביַידע וויַיסט דאָך נישט קיַין מענש אויף דער וועלט פון דעם סוד. אַז איך האָב אַייך פער־קויפט די צוועלף הײליגע שטײנער פאַר 64000 פונט שטערלינג. און דאָס שוואַרצקײט קומט אויף מיר עפּעס צײַטענווײַז, וואָס איך קאָן די אורזאַכע נישט פערשטעהן. און אויב איהר ווילט מיר נאָך אַלס נישט גלויבען. קאָן איך דאָך אַייך וויַיזען דאָס זעלבע שעכטעלע מיט די צוועלף שטײנער, אַזוי ווי איך האָב אַייך געוויזען דאַמאָלס, ווען מיר האָבען דאָס געשעפט געמאַכט”.

אַזוי רײדענדיג האָט ווילסאָן אַ חאַפּ אַרויס גענומען דאָס שעכטעלע פון שטיוועל, ער האָט עס אַ לעהג אַ נידער געטוהן פאַר’ן מהר״ל און האָט דערבײַ געזאָגט: „אדרבא, הער ראַבינער! זעהט צו דאָס איז נישט דאָס זעלבע, וואָס איך האָב אַייך דאַמאָלס מיט צוויַיא וואָכען צוריק געוויזען”.

אַזוי ווי ווילסאָן האָט דאָס שעכטעלע אַ לעהג אַ נידער געטוהן פאַר’ן מהר״ל, האָט ער באַלד צוריק בעקומען זיַין געוועהנליכע וויַיסע קאָליער ווי שטענדיג. דער מהר״ל האָט באַלד אַ געשרײַ געטוהן צו עהם מיט אַ שמײכעל: „אָט, אַזוי, יעצט זעה איך, אַז איהר זענט טאַקי דער זעלבער ווילסאָן”. בײַ די ווערטער זאָגענדיג. האָט דער מהר״ל עהם אָנגענומען בײַ דער האַנד און האָט עהם צוגעפיהרט צום שפּיגעל. ווען ווילסאָן האָט דערזעהן, אַז ער האָט צוריק בעקומען זיַין געוועהנליך געשטאַלט, איז ער ווידער געבליבען שטעהן ווי אַ צומישטער. אָבער באַלד איז ער געקומען צו זיך און איז צוגעלאָפען צום מהר״ל, זאָגענדיג מיט טרעהרען אין די אויגען: „הער ראַבינער! איך פערשטעה, אַז נאָר איהר קאָנט די זאַך ערקלערען. וואָס פאַר אַ געהײמניס דאָ שטעקט אין דער ענדערונג פון מיַין הויט. איך שווער אַייך צו,

אז

אַז איך וועל אייך אַלעס פאָלגען, אָבער איהר זאָלט מיך פון דער געפעהרליכער פערלעגענהייט אַרויס פיהרען".

„נו, אויב איהר מיינט טאַקי דאָס ערליך, מיך אַלעס צו פאָלגען". האָט דער מהר"ל עהם גיענטפערט. „וועל איך געוויס אין דעם גוט אַריינקלערען, און איך וועל אייך געוויס זאָגען אַ קלאָרען ענטפער מיט אַ ריכטיגע ערקלערונג. דערווייל נעמט צוריק צו דאָס שעכטעלע און לאָזט מיך אַ ביסעל צו רוה". ווילסאָן האָט געפאָלגט און האָט צוגענומען צו זיך דאָס שעכטעלע. אָבער אַזוי ווי נאָר ער האָט דאָס שעכטעלע צוגענומען, איז ער באַלד צוריק שוואַרץ געוואָרען. דאַן האָט דער מהר"ל צו עהם געזאָגט: „נו, יעצט קאָן איך אייך שוין זאָגען די ריכטיגע אורזאַכע פון אייער שוואַרצקייט. דער מהר"ל האָט עהם אָנגענומען ביי דער האַנד און האָט עהם צוגעפיהרט צום שפיגעל. ווילסאָן איז שיעור אַנידערגעפאַלען פאַר שרעק, אַז ער האָט וויטער דערזעהן ווי זיין פנים איז ווידער שוואַרץ געוואָרען.

„שרעקט אייך נישט, ווילסאָן!" האָט דער מהר"ל צו עהם געזאָגט. „איהר מאַכט אייך אַליין שוואַרץ, איהר זענט אַליין אין דעם שולדיג, נישט קיינער. פון יעצט אָהן אויב איהר וועט נאָר מיך פאָלגען, וועט איהר שוין מעהר נישט שוואַרץ ווערען".

— „העַר ראַבינער!" זאָגט ווילסאָן: „האָט אויף מיר רחמנות און זאָגט מיר געהך די ריכטיגע אורזאַכע, איך זאָל שוין וויסען אין וואָס בעשטעהט די רפואה צו די אויסערגעוועהנליכע מכה".

— „יאָ, יאָ, ווילסאָן!" ענטפערט עהם דער מהר"ל „איך דאַרף שוין אייך נאָר נישט זאָגען, איהר וועט שוין אַליין בעמערקען די ריכטיגע אורזאַכע, נעמט נאָר געהך אַרויס דאָס שעכטעלע מיט די היילינגע שטיינער, שטעלט עס אַנידער אויפ'ן טיש און געהט באַלד צוריק צום [illegible].

ווילסאָן האָט געפאָלגט און האָט אַזוי געטוהן. דאַן האָט ער געזעהן, אַז ער איז צוריק וויים געוואָרען, ווי ער איז שטענדיג געוועזען. שרייט ווידער צו עהם דער מהר"ל. „יעצט

נעמט

נעמט ווידער צו אַייך אין קעשענע דאָס שעכטעלע מיט די שטיינער און געהט צוריק צו צום שפּינגעל". דאָס מאָהל האָט ווידער ווילסאָן דערזעהן אין שפּינעל, אַז ער איז שוואַרץ געוואָרען. דאַן האָט שוין ווילסאָן אַליין פֿערשטאַנען, וואָס ער זאָל טוהן. ער האָט אַרויסגעכאַפּט דאָס שעכטעלע, האָט עס ווידער אויפ'ן טיש אַנידער געלעגט, און איז באַלד ווידער צוגעלאָפען צום שפּינגעל. דאָ האָט ער שוין געזעהן, אַז ער איז צוריק ווייס געוואָרען. די זעלבע פּראָבעס האָט ווילסאָן געמאַכט עטליכע מאָהל. פֿון וואָס ער האָט זיך ערקונדיגט, אַז די ווירקליכע אורזאַכע פון זיין אומגליק איז דאָס, וואָס ער נעמט צו זיך דאָס שעכטעלע מיט די היילינגע שטיינער.

„הער ראַבינער! האָט ווילסאָן געזאָגט, „נו, אַז איך האָב מיך שוין ערקונדיגט, וואָס די אורזאַכע פֿון מיין שוואַרצקייט איז, וואָס זאָל איך־זשע יעצט טוהן מיט די שטיינער? גריאַט אַוועק צו וואַרפען זיי אין וואַסער אַריין איז דאָך אויך קיין שכל נישט". האָט עהם דער מהר"ל גיענטפֿערט: „נו, אפשר פֿער־לאַנגט איהר איך זאָל דאָס ביי אַייך טאַקי אָבקויפֿען? פּריבט און צאָהלט מיר צו 64000 פונט שטערלינג, איך זאָל דאָס וועלען ביי אַייך צונעמען. ווייניג, וואָס איהר האָט אַייך אַליין אַריינ־געוואָרפען אין אַזאַ אומגליק אַריין, ווילט איהר נאָך אַנדערע אויך אומגליקליך מאַכען?! און טראָץ דעם, אפילו ווען איהר זאָלט בעקומען אַ קונה, וואָס וועט אַייך בעצאָהלען גוט פאַר די סחורה, אויב איהר וועט טאַקי יענעם אַוועקגעבען די סחורה און איהר וועט אַייך צונעמען דאָס געלד אין טאַש אַריין, נו, קאָנט איהר עפּעס וויסען, וואָס פאַר אַ מין קלוג דער אידישער גאָט קאָן אויף אַייך אָנשיקען דערנאָך פאַר דעם גרויסען פאַרברעך?".

— „אַלזאָ, הער ראַבינער! זאָגט זשע מיר, וואָס פאַר אַ ראַט איהר גיבט מיר". האָט ווייטער ווילסאָן זיך געבעטען ביי דעם מהר"ל. „איהר מוזט דאָך מיך פון די נעץ אַרויסנעמען, אָבער אַזוי נאָהך, אַז מיין כבוד זאָל ווערען געראַטעט און אַז

די הייליגע שטיינער זאלען צוריק קומען גאנץ אויף זייער ארט, וויל מיך וועט מען געוויס שוין נישט אריינלאזען אין מוזעאום אריין. אזוי ווי איך האב א בעוויז, אז דער פראפעסאר אנדרעאס האט מיך פעריאגט מיט שאנדע און מיט גרויס פערדראס, איך זאל שוין מעהר זיין שוועל נישט איבערטרעטען. איך האב טאקי געזינדעגט, אבער יעצט וויל איך פאלגען אלסדינג, וואס דער הער ראבינער וועט מיר זאגען, אבע מיין זינד זאל פערראכטען ווערען, און איך זאל זיין צוריק געזיכערט מיט מיין געזונד, איך זאל שוין קיינמאהל פון דעם שווארצקייט נישט וויסען. און אפשר איז נאך אויך מעגליך, אז מיין זינד און מיין שאנדע זאלען אבגעמעקט ווערען אין אנדרעאסעס הויז, איך זאל נאך קענען צוריק זיין איידעם ווערען?".

דאן האט דער מהר"ל צו עהם געזאגט: „נו, אויב אזוי, אז איהר ווילט באמת תשובה טוהן און איהר ווילט מיך באמת פאלגען אלסדונג, וואס איך וועל אייך זאגען, זעטצט=זשע אייך אנידער נעבען מיר, וועל איך אייך זאגען א פלאן, אז אלעס וועט פערראכטען ווערען. ערשטענס פרעג איך אייך, איהר האט מיר געזאגט, אז איהר שטאמט פון יודען ארוים, זאגט=זשע מיר וואס זענט איהר היינט? — „אן א טעאיסט" האט ווילסאן געענט=פערט. דאס הייסט א מענש, וואס האלט נישט פון קיין שום רעליגיע — „אבער דאכט זיך", זאגט ווייטער דער מהר"ל, אז איהר זעהט אליין יעצט גאנץ גוט ווי הייליג און ווי אמת די אידישע רעליגיע איז, אלזא איז דאס ערשטע, איהר זאלט אויף אייך נעמען צוריק א איד צו ווערען. דערנאך וועט מען ווייטער קלערען וואס צו טוהן".

— „נו, אויף דעם בין איך זיכער איינגאנצען איינשטימונג". האט ווילסאן געענטפערט. „איך נעם שוין אויף מיר, איך זאל צוריק אבהיטען דאס אידישקייט אזוי ווי אלע אידען, ווי לאנג איך וועל לעבען. אויף דעם שוועהר איך אייך צו מיט'ן גאנצען הארץ ביי מיין געזונד און ביי מיין לעבען".

— „נו, גוט”. האָט דער מהר״ל ווײַטער צו עהם געזאָגט. „הערט־זשע מיך גוט אויס, איהר זאָלט וויסען פונקטליך צו טוהן, אַזוי ווי איך וועל אַייך זאָגען. איהר זאָלט וויסען, דאָס מיר שײַנט, אַז דער פּראָפעסאָר אַנדרעאַס שטאַמט אויך אַרויס פֿון אידען. זײַנע עלטער׳ן האָבען געוואוינט אין שפּאַניען און זענען געוועזען רײַכע אידען, נאָר דורך די פֿינסטערע אינקוויזיציע, האָבען זיי געמוזט פערלאָזען דעם אידישען גלויבען און אָננעמען דעם קריסטענטהום. אַנדרעאַס מיט זײַנע טאָכטער ווייסען גאַנץ גוט זייער יחוס פון וואַנען זיי שטאַמען אַרויס, עס האָט זיך אין זיי נישט איינמאָהל ערוועקט דאָס אידישע בלוט אין זייערע אָדערען און עס האָט אָנגעהויבען קאָכען ווי פון אַ פֿײַער, זיי זאָלען זיך צוריק אומקעהרען צום אידענטהום. נאָר זיי האָבען ביז אַהער נישט געהאַט דאָס געלעגענהייט דערצו, און די מאַטער׳־יעלע לאַגע זייערע איז געוועזען ווי אַן אייזערנע וואַנד, וואָס האָט געמאַכט אַ צווישענשייד צווישען זיי און צווישען דעם אידענטהום. יעצט אָבער, אַז דער פּראָפֿעסאָר אַנדרעאַס האָט שוין סײַ ווי פערלאָזט די שטעלע צו זײַן אַלס הויפּט־אויפזעהער אין גרויס־בריטאַנישען מוזעאום, און ער הייסט הײַנט שוין אַ פרײַער מענש, און קיין רײַכטהום פעהלט עהם אויך נישט, דאַרף מען נאָר אַרײַנצוטוהן אַ פֿונק פייער, וועט זיך שוין זעהר לײַכט בײַ עהם צופֿלאַקערען אין האַרצען דאָס אידענטהום, און ער מיט זײַן טאָכטער וועלען זיך אומקעהרען צום אידישען גלויבען. און דאָס אַלס וועט איהר, ווילסאָן קאָנען דורכפֿיהרען, און דאַדורך וועט איהר זײַן איידעם ווערען.

דער ערשטער שריט אײַערער דאַרף זײַן אַזוי. איהר זאָלט אָפּשרײַבען אַזאַ בריעף צו אַנדרעאַס׳ען, מיט דעם לשון:

„הויכגעשעצטער הער פּראָפעסאָר, אַנדרעאַס!

מיט אַ צובראָכען האַרץ און מיט אַ שוועהר געמיהט בעהט איך בײַ אײַך פערצייאונג. אָבער ערלויבט מיר נאָך נאָר דאָס איינע מאָהל צו בעזוכען אײַער וואוינונג. איך האָב אײַך צו ענטדעקען

אזעלכע

אזעלכע גרויסע און וואונדערליכע געהיימניסען, פון וועלכע איהר וועט ווערען שטארק איבערראשט, און זיי ווילען אייך מעהר פעראינטערעסירען ווי די אלע אויספארשונגען, וואס איהר האט געמאכט איבער די גאנצע צייט פון אייער לעבען. אויב איהר האט ביז היינט נאר אריינגעקלערט און אויסגעפארשט די נאטור־וואונדער, וועט איהר יעצט האבען שוין. אריינצוקלערען אין געטליכע וואונדער. און דערביי וועט מיין שווארצקייט צוזאממען מיט אלע מיינע זינד איננאנצען אבגעוואשען ווערען. איך ווארט אויף דעם גינסטיגען ענטפער.

מיט גרוים אכטונג און געהארכזאמקייט,

קאפיטאן ווילסאן".

אז דער מהר"ל האט שוין געהאט עהם אבדעקטירט דעם בריף, האט ער ווייטער צו עהם אזוי געזאגט: „איהר וועט נאך דעם בריף געוויס בעקומען אן ערלויבעניש פארצושטעלען זיך פאר דעם פראפעסאר, אלזא זאלט איהר אזוי טוהן. ווען איהר וועט אריינקומען, זאלט איהר האלטען ביי זיך דאס שעכטעלע מיט די היילינע שטיינער, וועט איהר דאך זיין שווארץ. זאלט איהר ערשטענס בעהטען ביי עהם נאכמאהל פערצייאונג. נאכהער זאלט איהר זאגען, אז איהר זענט זיך אליין מודה, אז איהר זענט געוועזען א פערברעכער. אבער פון יעצט אהן, נאך דעם לעצטען פערברעך וואס איהר האט געטוהן געגען דעם אידישען גאט, מיט דעם וואס איהר האט געפעלשט אין זיין היילינקייט, און איהר זעהט דעם געטליכען קראפט עפענטליך, אז ער שטראפט אייך דערפאר מיט א אויסערגעוועהנליכע שטראף, אזוי ווי ער האט געשטראפט פרעה אין מצרים, האט איהר ביי זיך בעשטימט אוועק צוווארפען די שלעכטע מעשים, און פון היינט אהן נעמט איהר אויף זיך צו געהן נאר אין דעם ערליכען וועג. אמת אז איהר ווארפט אוועק דורך דעם א גרוים רייכטהום, אבער וויל אייער הארץ איז פערקעהרט געווארען צום גוטען, קוקט איהר נישט אויף קיין שום רייכטהום פון דער וועלט,

נאר

נאָר פון היינט אָהן וועט זיין ביי אייך דאָס גרעסטע רייכטהום נאָר „ערליכקייט״.

ווען איהר וועט די ריידע ענדיגען זאָלט איהר אַרויסנעמען דאָס שעכטעלע מיט די היילינע שטיינער, און האַלטענדיג אין דער האַנד, זאָלט איהר ווייטער זאָגען צום פּראָפעסאָר: „אָט זעהט איהר, הער פּראָפעסאָר! דעם טייער׳ן אוצר איז מיר געלונגען אַרוים צו גנב׳נען פון מוזעאום, קיינער זאָל נישט באַמערקען, אָבער אַזוי ווי איך האָב מיך מיט דעם פערזונדיגט קעגען דעם אידישען גאָט, וויל איך האָב געפעלשט אין זיין היילינקייט, און ער האָט מיך דאַדורך געשטראָפט מיט דער שוואַרצער מכה, טהו איך יעצט תשובה, און גיב אייך צוריק דעם אוצר. איהר וועט שוין מיט אייער חכמה וויסען ווי אַזוי דעם אוצר צוריק צוברענגען אויף זיין אָרט, און דורך דעם, וואָס איך גיב צוריק דעם אוצר וועט באלד פון מיר אויף עוויג אָבגעטוהן ווערען דאָס שוואַרצקייט״.

ביי די ווערטער זאָגענדיג זאָלט איהר דאָס שעכטעלע איבערגעבען דעם פּראָפעסאָר אין האַנד אַריין, וועט איהר באַלד צוריק ווייס ווערען. דער פּראָפעסאָר אַנדרעאַס מיט זיינע טאָכטער וועלען זיך מיט דער וואונדערליכע סצענאַ זעהר אינטערעסירען, איהר וועט דאַדורך ביי זיי נאָך מעהר געשעצט ווערען ווי פריהער. דער שידוך וועט ווערען צוריק שידוך. אַנדרעאַס מיט זיינע טאָכטער וועלען אויך איבערגעהן צום אידישען גלויבען. און דאָס איז אויך ביי מיר גאַנץ זיכער, אַז אַנדרעאַס וועט שוין נישט קאָנען רוהען, נאָר ער וועט זעהן צו פערלענען אַ כח, ווי אַזוי די היילינע שטיינער זאָלען בסוד צוריק קומען אויף זייער אָרט. איהר וועט חתונה האָבען מיט זיין טאָכטער, און אויב איהר וועט אייך פיהרען אידיש און וועט וועלען העלפען אָרימע לייט, וועט איהר האָבען גרויס גליק מיט פיעל גוטס. דערווייל וועל איך נישט אַוועק־פאָהרען פון לאָנדאָן, ביז איהר וועט צו מיר קומען מיט אַ בעריכט, ווי אַזוי דער וויזיט ביי׳ם פּראָפעסאָר אַנדרעאַס איז צוגעגאַנגען״.

צומארנענם

צומאָרגענס אין דערפריה איז ווילסאָן אַוועק געפאָהרען צום פּראָפעסאָר אַנדרעאַס. אַז ער איז אַריין אין פּאַלאַץ, האָט ער דעם אויבענדערמאָנטען בריף אַריינגעשיקט מיט אַ שליח, מען זאָל עס אָבגעבען אַנדרעאַס'ן אין האַנד אַריין און ווילסאָן האָט געוואַרט אין דרויסען מיט'ן שוואַרצען פּנים אויף ענטפער.

אַנדרעאַס מיט זיין טאָכטער האָבען בעשלאָסען צו ערלויבען ווילסאָנ'ען אַריינצוקומען. זיי האָבען עהם אָבגעשריבען דורך דעם זעלבען שליח, אַז מען האָט עהם ערלויבט נאָך דאָס איינע מאָהל זיך פאָרצושטעלען פאַר זיי.

אַזוי ווי ווילסאָן איז אַריינגעקומען מיט'ן שוואַרצען פּנים, האָט זיך ווידער אַנדרעאַסענס טאָכטער פאַר עהם דערשראָקען און זי האָט אויסגעשריגען צום פאָטער דיזע ווערטער: „ליעבער פאָטער! פאַר וואָס מאַכסט דו נישט אַ גענויע אויספאָרשונג ביי דעם מענש, פון וואַנען האָט זיך דאָס דערנומען צו עהם אַזאַ שוואַרצקייט, דאָס איז דאָך עפּעס זעהר וואונדערבאַר!".

ווילסאָן האָט איבערגעהאַקט איהרע רייד און האָט געזאָגט: „יאָ, דאָס איז טאַקי אַ גרויס וואונדער, אַז אַזאַ ווייסער מענש זאָל פּלוצלינג אַזוי שוואַרץ ווערען, אָבער איהר וועט באַלד זעהן נאָך אַ גרעסער וואונדער, אַז דאָס שוואַרצקייט וועט זיך פון מיר פּלוצלינג אָבטוהן אויף עוויג. און איך וועל ווערען צוריק קלאָהר ווייס, זאָ ווי איך בין שטענדיג געוועזען".

באַלד האָט ווילסאָן אָנגעהויבען בעהטען פערציהאונג און האָט פאַר זיי דערצעהלט די גאַנצע געשיכטע, אַזוי ווי דער מהר"ל האָט עהם געלערענט. אַמלעצטענס האָט ער איבערגעגעבען אַנדרעאַס'ען דאָס שעכטעלע מיט די היילינגע שטיינער, און אַזוי ווי ער האָט דאָס נאָר אַרויסגעגעבען פון דער האַנד, איז ער באַלד צוריק ווייס געוואָרען. אַנדרעאַס מיט זיין טאָכטער האָבען זיך שטאַרק פערוואונדערט, קוקענדיג אויף ווילסאָנ'ען. נאַכהער האָט אַנדרעאַס בעטראַכט מיט גרויס פּאָרעכט און ציטערניש די צוועלף שטיינער. ער האָט זיי באַלד בעהאַלטען און האָט

צוגעזאגט

צוגעזאָגט ווילסאָנ׳ען , אַז חאָטש ער איז שוין נישט דער אויפ=זעהר פון מוזעאום , דאָך האָט ער איין שליסעל זיך איבער=געלאָזט , און מיט דער הילף פון דעם שליסעל , וועט ער קאָנען אַרײַנקומען אין מוזעאום אַרײַן , ווען קיין מענש וועט נישט זעהן , און דאַן וועט ער איבערטוישען די שטיינער . ער וועט בּיסלעכ=ווײַז די פאַלשע שטיינער פון חשן המשפט אַרויסנעמען און וועט די ריכטיגע שטיינער צוריק אַרײַנזעצען .

„יעצט הויכגעשעצטער פראָפעסאָר אַנדרעאַס !״ האָט ווילסאָן געזאָגט „וויל איך מיך געזעגנען מיט אײַך און מיט אײַער טאָכטער אויף עוויג , ווײַל אָבוואָהל איהר זאָלט מיר אַלם פערצײַען , און ווען מײַנע זינד זאָל אפילו אינגאַנצען אָבגעמעקט ווערען בּײַ אײַך אין האַרצען , קאָן איך שוין נישט חתונה האָבען מיט אײַער טאָכטער , ווײַל איך מוז אײַך זאָגען די גאַנצע וואָרהייט , מיט וועלכע איך שטאָלציר היינט , אַז איך קום אַרויס פון אידישען היילינגען פאָלק . איך האָב מיך שוין טאַקי געהאַט דערווײַטערט פון דעם גלויבען , אָבער נאָך דעם , ווי איך האָב דאָ געזעהן וואַרשיינליך די גרויסע וואונדער פון אידישען גאָט , פון וואָס עס איז קענטיג , אַז די אור=אַלטע אידישע היילינג=קייט האָט נאָך בּיז היינט איהר זעלבען קראַפט , איז מײַן האַרץ אויפגעוועקט געוואָרען , און דאָס אידישע בלוט , וואָס פליסט אין מײַנע אָדערען , האָט זיך צוקאָכט , ווי אַ העליש פײַער , איך זאָל זיך צוריק אומקעהרען צום אידישען גלויבען , און איך האָב שוין אַזוי בּעשטימט אָהן שום צווייפעל . אַלזאָ איז איבער די עטליכע טעג צווישען אונז געבילדעט געוואָרען איין אײַזערנע וואַנד , וועלכע טהוט אונז אָבשיידען , איינעם פון אַנדערען . אָבער דאָך , ליעבער פראָפעסאָר ! וועל איך אויף קיין פאַל נישט פערגעסען אײַער געטרײַשאַפט און אײַער ליעבשאַפט צו מיר , ווי לאַנג איך וועל לעבען״ .

אַנדרעאַס מיט זײַן טאָכטער זענען ענטציקט געוואָרען פון זײַנע רייד . דער פאָטער מיט דער טאָכטער האָבען זיך אַ קלײַנע

ווײלע

ווייל ער איבערגעקוקט איינער צום צווייטען. און באלד האט דער פראפעסאר אנדרעאס געזאגט צו ווילסאנען: „ליעבער פריינד! וויסען זאלט איהר אזוי, אז דאס וואס איהר האט בעשטימט אבצושיידען זיך פון אונז אויף עוויג, ווייל צוליעב די רעליגיעזע שטעהט צווישען אונז אן אייזערנע וואנד. די ווערטער דארפען ביי אונז זעהר גוט איבערטראכט צו ווערען, אלזא פאלגט מיך, איהר וועט די היינטיגע נאכט דא ביי אונז איבערנעכ־טיגען, און אויף צומארגענס וועט איהר פון אונז בעקומען א קלארען ענטפער".

ביינאכט האט אנדרעאס מיט זיין טאכטער אויסגעארבייט א פלאן, וואס זיי האבען יעצט צו טוהן. אין דערפריה האט אנדרעאס געזאגט צו ווילסאנ׳ען: „וויסען זאלט איהר ווילסאן, אז אזוי גוט ווי איהר בערוהמט אייך, אז איהר שטאמט ארויס פון אידען, מיט דעם זעלבען קאן איך מיך אויך בערוהמען. און איך האב שטענדיג געטראכט וועגען דעם, צוריק צו קעהרען זיך צום אידענטהום, אבער הויכע און וויכטיגע בערגער מיט טיעפע אבגרונדען האבען מיר פערשטעלט דעם וועג. יעצט זענען אלע שטערונגען אוועק, קיין שום מענש קאן מיר היינט נישט שטערען אין דעם. אלזא, ליעבער ווילסאן, איז ביי מיר און ביי מיין טאכטער בעשטימט געווארען מיר זאלען אויך ווערען צוריק אידען, און איהר וועט בלייבען מיין איידעם אויף עוויג. נאר דאס איינע וועט זיין א נייעס, אז מיר וועלען דא דאס גאנצע פערמעגען אונזערס פערקויפען, און דערנאך וועלען מיר זיך איבערציהען נאך פאריז. דארט וועט קיינער נישט וויסען פון אונזער פערגאנגענהייט, און מיר וועלען זיך קאנען פון דעם קאפיטאל לעבען גאנץ רוהיג. יעצט דארפט איהר, ווילסאן, זאגען, אויב איהר זענט אויף דעם איינשטימונג, אדער נישט".

ווילסאן האט אויף דעם אלעם איינגעשטימט מיט גרויס פרייד, נאר ער האט זיי פארגעלעגט, אז אזוי ווי עס געפינט

זיך הײַנט אין לאָנדאָן זײַנס אַ בעקאַנטער ראַבּינער זעהר אַ געבּילֿ-דעטער מענש און אַ געטליכער מאַן. איז גלײַך, אַז אַלע דרײַ זאָלען צו עהם אַריבערפאָהרען. דאָרט בײַ דעם רב וועט קאָנען באַלד זײַן די חופּה וקדושין, און אויסער דעם וועט ער געווים געבען אַ גלײַכע עצה ווי זײ זאָלען זיך פיהרען ווײַטער.

אַנדרעאַס מיט זײַן טאָכטער האָבען אויך מסכים געווען דערצו, און זײ זענען אַלע געפאָהרען צום מהר"ל. דער מהר"ל האָט זײ גאַנץ פרײַנדליך ענטפאַנגען. ערשטענס האָט ער זעהר געבעהטען דעם פּראָפעסאָר אַנדרעאַס, ער זאָל זיך נישט איינ-שטעלען דאָס לעבען, נאָר ער זאָל זעהן די צוועלף היילינע שטיינער צוריק אַרײַנצופּאַסען אין חשן המשפט אַרײַן, וואָס געפונט זיך אין מוזעאום. דער פּראָפעסאָר האָט גיענטפערט, אַז וועגען דעם זאָל דער ראַבּינער גאָר נישט קלערען, דאָס וועט געווים געמאַכט ווערען צײַט עטליכע טעג בסוד, אַז קײן שום מענש זאָל גאָר נישט וויסען וואָס דאָ איז געשעהן, כּדי דער כּבוד פון זײַן אײדעם ווילסאָן זאָל נישט בעשמוצט ווערען, נאָכהער האָט דער מהר"ל זײ אַרויסגעגעבען שריפטליך, ווי אַזוי זײ זאָלען זיך מנייר זײַן, און אויך ווי אַזוי זײ זאָלען זיך ווײַטער פיהרען.

אויפ'ן דריטען טאָג האָט דער מהר"ל זײ געגעבען חופּה וקדושין און האָט זײ געבענטש מיט הצלחה און מיט עשירות. מאַקס ווילסאָן האָט בעקומען דעם נאָמען מאיר ווילסאָן, זײַן ווײַב מאַריאַנאַ האָט בעקומען דעם נאָמען מרים ווילסאָן. דער אַלטער פּאַאול אַנדרעאַס האָט בעקומען דעם נאָמען פּנחס אַנדרעאַס. זײ האָבען איבערגעלאָזט דעם מהר"ל אַ גאַנץ שעהן לעצטגעלד און זענען אַלע דרײַ אַהיים געפאָהרען גאַנץ צופרידען. דער מהר"ל איז אויך באַלד אַהיים געפאָרען קײן פּראָג.

דער אַלטער פּראָפעסאָר האָט מקיים געווען זײַן וואָרט, און האָט די צוועלף היילינע שטיינער צוריק בסוד אַרײַנגעזעצט אין חשן המשפט, אַזוי ווי עס איז צו זעהן באַלד אין דער צווייטער טײל פון די מעשה, וואָס דער צווייטער פּראָפעסאָר

עדוואַרד

עדוואַרד מאַרטימער האָט בעשריבען. נאָך דעם האָט דער אַלטער פּראָפעסאָר ליקווידירט אַלע זיינע געשעפטען, האָט אַלס פערקויפט, און זיי האָבען זיך מיט אַ גרויס רייכטהום בעזעצט אין פּאַריז. דאָ־ט האָט דער יונגער מאַן מאיר ווילסאָן געגרינדעט דאָס באַנקיר הויז מיט די פירמאָ ם. ווילסאָן, וועלכע האָט עקזיסטירט זעהר אַ לאַנגע צייט אין פּאַריז. און דעם מהר"ל'ס ברכה איז מקוים געוואָרען, ווייל די פירמאָ ם. ווילסאָן האָט זעהר מצליח געווען, און היינט שטימט מען, אַז איינער פון זיינע אור=אור אייניקלעך זיצט אין וואַשינגטאָן אין ווייסען פּאַלאַץ, אַלץ אַמעריקאַנישער פּרעזידענט.

צווייטע טייל

נעוויס איז יעדער לעזער זעהר נייגעריג צו וויסען, וואָס איז געוואָרען מיט די צוועלף הייליגע שטיינער, צו האָט מען זיי צוריק אַריינגעפּאַסט אין חשן המשפט, צו נישט. אַלזאָ האָט מען דאָ איבערגעזעצט די בעשרייבונג פון דעם צווייטען פּראָפעסאָר עדוואַרד מאַרטימער, וועלכער איז געוואָרען דער אויבער= אויפזעהר פון דעם מוזעאום נאָך דעם פּראָפעסאָר אַנדרעאַס. די געשיכטע איז געדרוקט אין דעם בוך פון גרויסען ענגלישען ליטעראַט „קאָנאַן דזשויל (konan Dyoil) און איז אויך איבערגעזעצט אין אַנדערע שפּראַכען.

אַזוי ווי איך, עדוואַרד מאַרטימער, האָב איבערגענומען די אַמט פון דעם אַלטען פּראָפעסאָר פּאַאול אַנדרעאַס, צו ווערען דער אויבער=אויפזעהר אין „בעלמאָרסטריטסקי=מוזעאום" פון גרויס=בריטאַניע, האָב איך מיר געלאָזט מאַכען דאָס טאַגע — בוך, איך זאָל האָבען ווי איינצושרייבען אַלע וועלטענע ערשיינונגען, וואס

חאָם וועלען מיר פאַרקומען. געקומען בין איך צום טיטול „פּראָפעסאָר פון אַרכעאָלאָגיע” דורך מיינע גרויסע אויספאָרשונגען און ענטדעקונגען, וואָס איך האָב בעוויזען אוים צו פאָרשטען די אַלטע אוצרות פון הייליגען מזרח, און צו ענטדעקען די אַלטע קברים אין עגיפּטען (מצרים) פון קעניגליכען טהאָל, ווי ס'איז מיר געלונגען צו געפונען די מומיע פון די עגיפּטישע קעניגין „קלעאָפּאַטראַ”, (Cleopatria) און אַזוי ווי איך בין זעהר אַ נייגעריגער צו זעהן אויסערגעוועהנליכע ערשיינונגען, איז מיר באַשערט געוועזען עס זאָל מיר אונטערקומען די זעהר אינטערעסאַנטע געשיכטע, וועלכע פערנעמט דעם ערשטען פּלאַץ אין מיינעם טאַגע-בוך.

דער פּראָפעסאָר פּאַאול אַנדרעאַס איז געוועזען אַ הויכגעבילדעטער מענש. ער האָט זעהר פיעל אויפגעטוהן אין דער אַרכעאָלאָגיע. אויסער דעם איז ער געוועזען זעהר אַ גוטער און אַ ערליכער מאַן. זיין וואָרט איז ביי עהם געוועזען טייערער ווי פיעל גאָלד און זילבער. קיינע קינדער האָט ער נישט געהאַט אויסער איין בת-יחידה מיט'ן נאָמען מאַריאַנאַ, וועלכע איז אויך געוועזען גוט געלערענט מיט אַ הויכע בילדונג, און זי האָט עהם זעהר פיעל צוגעהאָלפען אויף זיין עלטער אין דער אַרבייט, צו האַלטען דעם גרויסען מוזעאום אין בעסטען אָרדנונג. דאָך איז דער פּראָפעסאָר אַנדרעאַס מיעד געוואָרען אויף זיין עלטער צו פיהרען דעם מוזעאום, און ער האָט די אַמט מיר איבערגעגעבען. צוויי מאָנאַטען צייט בין איך געוועזען אין מוזעאום צוזאַמען מיט דעם פּראָפעסאָר אַנדרעאַס, כדי איך זאָל גוט געניהט ווערען ווי אַזוי אָבצוהיטען דעם מוזעאום און צו האַלטען עהם אין בעסטען אָרדנונג. במשך פון די צוויי מאָנאַטען האָט אַנדרעאַס, אין בעגלייטונג פון זיין איינציגע טאָכטער מאַריאַנאַ, מיט איהר חתן ווילסאָן אַ יונגער קאַפּיטאַן, אַרומגעפיהרט מיך יעדען טאָג דורכ'ן גאַנצען מוזעאום, און דורך אַלע זיינע אָבטהיילונגען. און ער האָט מיר געוויזען די טייערע

קאלעקציעם

קאלעקציעס פון אור=אלטערטהום, טייערע שטיינער ברילויאנטען, פיעל טייערע חפצים פון בבל, סיריען. עגיפטען (מצרים) און ירושלים. ער האט מיר ערקלערט ווער די מומיעס (באלזאמירטע טוידטע קערפער) פון עגיפטען זענען געוועזען. אויך האט ער מיר ערקלערט אלע אידישע אלטע זאכען, וואס זייער בעדייטונג איז. צווישען די אור=אלטע אידישע זאכען געפונט זיך די גאלדענע מנורה, וואס טיטוס האט פון בית המקדש איבערגעטראגען נאך רוים, און דער נאך אין עטליכע הונדערט יאהר ארום איז זי אריינגעברענגט געווארען אין דעם גרויס=בריטאנישען מוזעאום.

ווען אנדרעאס האט אונז געוויזען די אור=אלטע הייליגע אידישע זאכען, האט ער זיך צו זיי בעצויגען מיט גרויס ליעבשאפט און מיט גרויס דרך ארץ. אבער נאך מעהר ווי ביי אנדערע זאכען איז ער ערציטערט געווארען, ווען ער האט אונז געוויזען די קאלעקציע פון די צוועלף הייליגע בלישטשענדע עדעל=שטיינער, וואס זענען געוועזען איינגעפאסט אין דעם „חשן המשפט”, וואס דער כהן גדול האט נעדארפט טראגען אויפ'ן הארץ, בשעת ער איז אריינגעקומען אין בית המקדש אריין. אין מוזעאום הענגט דער חשן המשפט אין א פערשלאסען שענקעלע פון גראב קריסטאל=גלאז, דורך וועלכען מען קאן גאנץ לייכט בעטראכטען דעם חשן המשפט.

דער חשן המשפט איז א קוואדראטנע טעוועלע, וועלכעס איז אויסגעארבייט פון עפעס זעהר א טייערע מאטעריע. פון די אויבערשטע צוויי עקען פון דעם טעוועלע הענגען אראב צוויי זעהר שעהנע גאלדענע קייטעלעך, און אין דעם טעוועלע זענען אריינגעפאסט פיער שורות ברילויאנטען שטיינער פון פערשידענע קאליערען, צו דריי שטיינער אין יעדער שורה, אלע פון איין גרייס. און אויף יעדען שטיין איז געוועזען א אויפשריפט פון זעקס אותיות. זייערע שעהנע העלע קאליערען מיט זייערע לויטערע און ליכטיגע שטראהלען, ערוועקען אין יעדען

הארץ געהיימניסע געפיהלען פון דעם אור=אלטען אידישען הייליגקייט. עס זענען זעהר גוט קענטיג די נעמען פון די צוועלף עדעל=שטיינער: די דריי שטיינער פון דער אויבערשטע שורה זענען: קורניאל, (Curnial) טופאציא, (tupacia) ציראבונא (zirabuna) — אדם, פטדה וברקת. די דריי שטיינער פון דער צווייטער שורה זענען; קארבונק, (karbunc) סאפירא, (saphir) דיאמאנט (diamant) — נפך, ספיר ויהלם. די דריי שטיינער פון דער דריטער שורה זענען: טירקיאס, (tirkias) יאצינטא, (iazinta) האניקא (honika) — לשם, שבו ואחלמה. די דריי שטיינער פון דער פיערטער שורה זענען: קריסטאליטא, (krystalita איזומראלדא, (isumralda) דיאשפרא (diaspra) — תרשיש, שהם וישפה. מיר אלע זענען פשוט ענטציקט געווארען, בשעת אנדרעאס האט אונז געוויזען צו בעטראכטען דעם חשן המשפט.

ווען די צוויי מאנאטען פון מיין לעהרע ביי'ם פראפעסאר אנדרעאס האבען זיך אויסגעלאזט, און איך האב שוין בעדארפט איינגאנצען איבערצונעמען די אמט פון מוזעאום=אויפזעהר, האב איך אין לעצטען טאג געמאכט א באל, אויף וועלכען איך האב פערבעהטען דעם פראפעסאר אנדרעאס מיט זיין טאכטער מאריאנא, און מיט איהר חתן דעם קאפיטאן ווילסאן. נאכ'ן באל פאר'ן אבשייד נעמען, האט אנדרעאס מיר איבערגעגעבען א אקט, וואס ער האט מיר געשריבען, אז ער גיבט מיר איבער די אמט צו זיין אויבער=אויפזעהר פון מוזעאום. דערביי האט ער מיך געבעהטען, איך זאל ווייטער נישט שטערען זיין טאכטער, דעסטגלייכען איהר חתן קאפיטאן ווילסאן. זיי זאל ערלויבט זיין שטענדיג צו שפאצירען אין מוזעאום, אזוי ווי ביז אהער, ווייל דער ווילסאן אינטערעסירט זיך אויך שטארק מיט דער לעהרע פון ארכעאלאגיא, אלזא ניצט עהם שטארק דער מוזעאום צו זיינע אויספארשונגען. און אויסער דעם וועט ער מיר זיין אלע מאהל בייהילפיג צו האלטען דעם מוזעאום אין בעסטען

ארדנונג

אָרדנונג. איך האָב צוגעזאָגט דעם פּראָפּעסאָר אַנדרעאַס זיין ווינש צו ערפולען. נאַכהער האָט זיך דער פּראָפּעסאָר מיט מיר געזעגענט, האָט מיר געוואונשען גליק און האָט מיר איבער־געגעבען דעם געשריבענעם אַקט מיט דעם שליסעל פון מוזעאום, און איך בין געבליבען דער איינציגער בעל הבית פון מוזעאום.

עס זענען פערביי געגאַנגען עטליכע וואָכען, האָב איך בעקומען דורך פּאָסט אַנ'אַנאָנים בריף (דאָס הייסט אָהן אַ אונטערשריפט) מיט דיזען אינהאַלט.

„געעהרטער הער פּראָפּעסאָר עדוואַרד מאַרטימער! איך ראַטה אייך ווי אַמשטרענגסטען אָבצוהיטען דעם מוזעאום, און נוט אַכטונג צו טוהן אַלע טאָג אויף די טייערע אוצרות, וואָס געפונען זיך אין אַלע זיינע אַבטיילונגען, זעהר שטרענג צו קאָנטראָלירען זיי, אויב ס'איז נישט געמאַכט געוואָרען ווי ס'איז עפּעס אַ ענדערונג. איהר זאָלט וויסען, אַז דאָס היטען פון אַלטען סטאָראָזש איז וועהניג. זייט זעהר שטאַרק פאָר־זיכטיג און לאָזט קיין שום מענש אין דער וועלט נישט אַריין אין מוזעאום אַליין. אפילו ווילסאָנ'ען אויך נישט. ווייל דאַדורך קאָן אייך מיט דעם מוזעאום אַ גרויס אומגליק געשעהן. געדענקט, דאָס בריוועלע זאָל אייך שטענדיג ליגען פאַר די אויגען.

אייער פריינד, וואָס ווינשט אייך פיעל גוטס".

בעקומענדיג דעם בריעף בין איך שטאַרק דערשראָקען געוואָרען. איך האָב זיך פערטראַכט און האָב אָנגעהויבען נוט אַריין צו קלערען אין דעם בריף, האָב איך דאָס ערשטע באַלד פערשטאַנען, אַז דאָס האָט נאָר געשריבען איינער פון גאָר נאָהענטע מענשען, וועלכע וויסען, אַז אויף ביינאַכט איז קיינער נישטאָ צום היטען דעם מוזעאום, נאָר דער איינער אַלטער סטאָראָזש. אָבער איך האָב מיך ווייטער פערוואונדערט, ווער קאָן דאָס זיין דער שרייבער? אויך האָב איך פערשטאַנען, אַז לויט דעם אינהאַלט פון דעם בריעף, ווייל ער איז געשריבען אין אַ פריינדליכען טאָהן און אויך מיט אַ געפיהל פון געטרייהייט,

מוז מען דעם בריעף געבען אַ גרויסען ווערט. איך האָב אָנגעהויבען די זאַך גוט איבער צורעכענען, ווער זענען דאָ די נאָהענטע מענשען, זיי זענען דאָך נאָר דריי: דער פּראָפעסאָר פּאַאול אַנדרעאַס, זיין טאָכטער מאַריאַנאַ און איהר חתן דער קאַפּיטאַן ווילסאָן. איך האָב אָנגעהויבען אויסצווזוכען אַלע געשריפטצען, וואָס געפונען זיך נאָך ביי מיר פון די דריי פּערזאָנען, כדי איך זאָל קאָנען פערגלייכען די האַנד־שריפטען. האָב איך דערקאָנט, אַז דאָס כתב פון דעם בריף איז עהנליך צו דער האַנדשריפט פון פּראָפעסאָר אַנדרעאַס. וויל פיעל אותיות פון דעם בריף זענען געוועזען זעהר עהנליך צו דער שריפט פון דעם אַקט, וואָס איך האָב בעקומען אויפ'ן באַל פון פּראָפעסאָר אַנדרעאַס. דאַן בין איך געבליבען נאָך מעהר פערוואונדערט. איך האָב נישט געקאָנט פערשטעהן, צו וואָס האָט דער פּראָפעסאָר געדאַרפט שרייבען דעם בריף אַזוי געהיים. פאַר וואָס האָט ער גיענדערט די האַנדשריפט. און פאַר וואָס האָט ער זיך נישט אונטערגעשריבען. און אויסער דעם אַלעם. ווער ווייסט, וואָס פאַר אַ נייעם דער פּראָפעסאָר איז געוואָהר געוואָרען, אַז קלוגע גנבים ווילען בעגנב'נען דעם מוזעאום. איך האָב שוין געוואָלט מיך ווענדען פּערזענליך צום פּראָפעסאָר אַנדרעאַס און עהם די זאַך איבערפרעגען, האָב איך מיך אָבער צוריק איבערגעקלערט, אַז אויב ער האָט טאַקי דעם בריעף געשריבען אַזוי געהיים, מוז דאָך געוויס זיין אַ טעם דערביי, אַז ער וויל נישט מען זאָל וויסען, אַז ער האָט דעם בריף געשריבען, וועט ער דאָך אַלזאָ געוויס די גאַנצע זאַך פּערלייקענען, איז דאָך גלייכער איך זאָל מיט עהם גאָר נישט רייִדען דערפון. הכלל, דאָס איז געבליבען אַ שווער רעטעניש.

אָבער דאָך ווי אַזוי די מעשה איז, האָב איך מיך איבערגערעכונט, דאַרף מען פאָרט צונעמען גוט אין אָבאַכט, צו איז דער מוזעאום מיט אַלע זיינע אַבטהיילונגען גוט בעוואָרענט, צו נישט. אויף בייטאָג האָב איך נישט אַזוי קיין מורא געהאַט,

וויל

ווייל ביטאָג לאָזט מען נאָר אַריין מענשען פון זייגער 10 ביז 5. און יעדער זאל האָט אַ בעזונדערען היטער, וואָס שטעהט ביי די שוועל און קוקט יעדען מענש גוט נאָך. איך האָב נאָר איבערגעקלערט אויף ביינאַכט, ווייל חאָטש די פענסטער ווערען ביי נאַכט פערמאַכט מיט אייזערנע לאָדענס, און די טהירען דעסגלייכען ווערען אויך אַזוי גוט בעוואָרענט, און צו דעם אַלעם צו איז דער אַלטער סטראָזש אַ גאַנץ זיכערער און ערליכער מענש, און אַלע דריי שעה ביינאַכט שליסט ער אויף דעם מוזעאום און געהט אַריין דורך צוקוקען אומעדום, אויב אַלעם איז אין אָרדנונג. אָבער דאָך האָב איך איבערגעקלערט, אפשר איז עפּעס דאָ ערגעץ אויף אַ אָרט אַ מין בעהאַלטענער אַריינגאַנג אין מוזעאום אַריין, אָדער אפשר איז עפּעס דאָ ערגעץ אַזוי גלאַט אַ אָרט, וואָס איז נישט אַזוי גוט בעוואָרענט, און דאָרט אַרום איז מעגליך, אַז גנבים זאָלען זיך אַריין חאַפּען, און כדי צו בערוהיגען זיך, האָב איך גענומען מיט מיר דעם אַלטען סטראָזש מיט נאָך צוויי פון די טאָג־היטערס און מען האָט אַ דורך געקוקט דעם גאַנצען מוזעאום מיט אַלע זיינע אַבטהיילונגען, און מען האָט נישט געפונען קיין שום פערדעכטיגט אָרט. נאָך דעם ווייטער האָב איך מיט די דריי היטערס אַ דורך געקוקט אַלע אויסשטעלונגען, צו אַלע קעסטליך און שענקעלעך זענען גוט פערשלאָסען, און צו מען דערקאָנט נישט ערגעץ אַ צייכען פון אַ ראַץ אָדער אַ קראַץ. מיר האָבען געפונען אַלעם אין בעסטען אָרדנונג. איך האָב מיך מיט דעם בעפרידיגט, מיין האַרץ איז געוואָרען אַ ביסעל רוהיגער. אָבער דאָך האָב איך אויף מיר גענומען פון דאַמאָלס אָהן, איך זאָל זעלבסט אַלע טאָג אין דער־פריה אַ דורך געהן דעם גאַנצען מוזעאום מיט אַלע זיינע אַבטהיילונגען, און מיט די ברילל אויף די נאָז, וועלכע פערגרעסערט הונדערט מאָהל אַזוי פיעל, זאָל איך אַלע אוצרות אַ דורך קוקען, צו ס'איז נישט געמאַכט געוואָרען אין זיי עפּעס אויף אַ האָר אַ ענדערונג.

עס איז פערביי געגאנגען א גאנצע וואך צייט, נאך דעם, וואס איך האב בעקומען דעם געהיים בריף, און איך האב אלע טאג אין דערפריה מיט דער פערגרעסער בריל א דורך געקוקט אלעס, וואס געפונט זיך נאר אין גאנצען מוזעאום, און האב געפונען אלס אין ארדנונג. דעם ניינטען טאג אין דערפריה, איך געה פערביי פאר'ן חשן המשפט און וויל בעטראכטען די צוועלף ערעל=שטיינער, דערזעה איך, אז עס געפונט זיך נענוג ראצען, אויף די צוויי גאלדענע רעמלעך, פון די אויבערשטע צוויי שורות שטיינער, און ס'איז זעהר קענטיג געוועזען, אז די זעקס שטיינער זענען געריהרט געווארען, איך בין געבליבען שטעהן זעהר א דערשראקענער, מיינע פיס האבען אנגעהויבען ציטערען אונטער מיר, מיין הארץ האט אנגעהויבען שטארק צו קלאפען אזוי, אז איך האב שוין נישט געקאנט בלייבען אויפ'ן ארט, נאר איך האב מיך געמוזט אנידערזעצען אויף א שטיהל. איך בין אזוי געזעסען אביסעל און האב מיך אליין בעקלונגט, ווי וויט אומגליקליך איך בין. איך האב מיך יא שוין קוים קוים דערשלאגען צו אזא שעהנע שטעלע, יעצט קומט מיר אוים נישט אנדערש, נאר ביינאכט צו ענטלויפען אינגאנצען, וועיל די גאנצע שולד וועט דאך די רעגירונג נאר אויף מיר אליין ארויפלעגען, עפעס א קלייניגקייט אזא טייערען אוצר בעגנב'עט, ווער ווייסט ווי פיעל א זעלכע זעקס שטיינער בעטרעפען.

איך האב מיך אבער באלד צוריק איבערגערעכענט, פאר וואס זאל איך ענטלויפען? איך בין דאך באמת ריין און כשר. ווייל וואס האב איך דען געקאנט נאך מעהר אויפטוהן צום אב=היטען דעם מוזעאום און איך האב נישט אויפגעטוהן. נאך דער צו, אז איך וועל ענטלויפען, וועט דאך שוין גאר ביי קיינעם קיין שום ספק נישט זיין, אז נאר איך האב בעגנב'עט דעם מוזעאום און בין ענטלאפען, ווי אלע גנבים טהוען. אבער אז איך וועל נישט ענטלויפען, אפילו מען וועט מיך איינזעצען, וועט דאך נאר זיין אויף א ספק, אויף א חשד. אבער נישט

אויף

אויף קיין זיכערהייט. אזוי האבען זיך אין מיין קאפ אנגעהויבען די געדאנקען צו דרעהען און צו יאגען איינס דאס צווייטע אזוי ווי ביי א וואגען, וואס די הינטערשטע צוויי רעדער יאגען נאך די פאדערשטע. עס איז מיר געווארען אזוי שווער אויפ'ן הארץ און טונקעל פאר די אויגען, אז עס איז מיר אנגעקומען שווער דאס אטהעמען. איך האב זיך גענומען שנעל צום היימישען מיטעל, און האב א חאפ ארויס געטוהן א פאפיראס פון שעכטעלע, פעררויכערט און שפאציערט איבער'ן זאל הין און צוריק. אה! דעם פאפיראס וועל איך געדענקען גאנץ לאנג. ער האט מיר געמאכט לייכטער אויפ'ן הארץ און אויף די געהירען, ער האט מיט זיין בלאהען רויך פערזאגט פון מיר אלע שווערע געדאנקען אין טיעפען תהום אריין, און איך האב דאן בעשטימט צו שטעלען זיך אויף א פעסטען באדען, נישט צו ווערען געפאלען ביי זיך אויף קיין האר. נאר איך זאל אליין די זאך בעמעלדען פאר דער געהיים־פאליציי. ערשטענס זאלען זיי מאכען א ריכטיגע עקספערטיזע, צו ס'איז דא טאקי באמת א גנבה געשעהן, און אויב יא, זאלען זיי זיך נעמען די זאך אויסצופארשטען און צו זוכען דעם גנב. זיי זענען דאך עפעס ספעציאליסטען דערצו. און איבערהויפט אזוי נאך, אז איך וועל טאקי זעלבסט די זאך בעמעלדען, וועט דאך געוויס אויף מיר קיין חשד נישט פאלען.

איידער איך האב בעמאלדען דער פאליציי, האב איך א פרעג געטוהן דעם אלטען סטראזש, צו ער האט די פאריגע נאכט גוט געהיטען, און צו ער האט נישט בעמערקט עפעס ביינאכט, אז דער הונד האט געבילד, אדער עפעס א קלאפ, אדער א גערויש. דער סטאראזש האט מיר געענטפערט, אז ער האט די נאכט געהיטען, ווי שטענדיג. אלע דריי שעה איז ער דורכגעגאנגען דעם גאנצען מוזעאום, און קיין שום גערויש איז נישט געהערט געווארען. דער סטאראזש האט אפילו געוואלט דערוויסען זיך ביי מיר, וועגען וואס איך פרעג עהם אזוי, אבער

איך

איך האָב נישט געוואָלט מיט עהם גאָר ריידען דערפון, ביז איך וועל פריהער בעמעלדען דער געהיים=פאָליציי.

זיינער צעהן אין דערפריה בין איך שוין געוועזען ביי׳ם פאָליציי=אינספעקטאָר, און האָב עהם אַלס בעמאָלדען. ער האָט זיך שטאַרק פערוואונדערט: „אַזאַ גרויסע גנבה פון קעניגליכען שאַץ=קאַמער פערלויפט זיך נישט אַזוי געהך, מען מוז אָננעמען די שטרענגסטע מיטלען די גנבה צו דערגייען״. אַזוי האָט ער אויסגעשריגען, אויך האָט ער מיר געזאָגט, אַז דער בעסטער וועג איז צו האַלטען די גנבה בסוד. קיין מענש זאָל נישט פערשטעהן, אַז מען האָט זיך פון דעם דערוואוסט. ער האָט מיך געהייסען פריער אַהיים געהן, איך זאָל זיך געפונען אין מוזעאום, און ער האָט צוגעזאָגט באַלד נאָך צו קומען אין געהיים, קיינער זאָל עהם נישט בעמערקען.

אין אַ שעה ארום האָט זיך שוין געפונען אין מוזעאום די אויספאָרשונגס קאָמיסיאַ, וועלכע איז בעשטאַנען פון אַגענטען, און מיט אַ יובעליר=עקספערט, וואָס איז אַ גרויסער מבין אויף אַ זעלכע טייערע שטיינער. די אויספאָרשונג אויף׳ן אָרט אין מוזעאום איז צונגעגאַנגען זעהר געהיים. זיי האָבען דאָרט געפונען ליגען אויף דער ערד פערוויקעלט אין אַ שטיקעל פאַפּיער זעקס פאַלשע שטיינער פון גלאָז, וואָס האָבען געהאַט די זעלבע קאָליערען, ווי די זעקס אויבערשטע שטיינער פון חשן המשפט, וואָס מען האָט דערקענט, אַז עס איז געוואָרען געקראַצט אַרום זיי מיט עפּעס אַ שאַרפע זאַך, נאָך האָבען זיי ענדעקט אַ וואונדערבאַרע זאַך, אַז די זעקס שטיינער, וואָס מען האָט דערקענט אַרום זיי די ראַצען, זענען ערליכע שטיינער, נאָר די אַנדערע זעקס שטיינער פון די הינטערשטע צוויי שורות, וואָס מען האָט נאָר נישט אָנגעזעהן אַרום זיי קיין שום ראַצעל, זענען זיי גאָר די פאַלשע, נאָכגעמאַכט פון גלאָז, פונקט אַזוי ווי די זעקס שטיינער, וואָס מען האָט געפונען פערוויקעלט אויף דער ערד. אָבער אַזוי ווי די קאָמיסיאַ האָט זיך נישט געקאָנט צוזאַמען

ריידען

ריידען עפענטליך אין מוזעאום, איז געבליבען זיי זאלען איבערגעהן צו מיר אין מיין וואהנונג, וואס איז געוועזען נעבען מוזעאום, און דארט זאל מען זיך אויסשמיסען, וואס מען האט ווייטער צו טוהן.

ביי מיר אין וואהנונג זענען זיי אבער אויך צו קיין טאלק נישט געקומען. קיינער פון זיי האט נישט געקאנט פערשטעהן, פאר וואס איז ביי די פאלשע שטיינער ארום און ארום קיין ראצעל נישט דא, און ביי די ריכטיגע שטיינער זענען אזוי שטארק צוראצט די רעמלעך ארום, און קיינער האט נישט געקאנט פערשטעהן, פאר וואס האט דער גנב שוין נישט איבערגעטוישט די אויבערשטע זעקס שטיינער אויך. בקיצור די מיינונג פון גנב איז געבליבען א גרויס רעטעניש. אבער דאך איז בעוואוסט געווארען, אז א העלפט שטיינער איז געגנב׳עט געווארען. די קאמיסיא האט מיך אויסגעפארשט צו איך האב נישט קיין חשד אויף א וועלכען שומר פון בייטאג, צו איך האב נישט עפעס בעמערקט א אויפרעגונג ביי וועלכען פון די טאג-שומרים, וויל דאס האבען מיר אלע געוואוסט אז דעם אלטען נאכט-שומר איז נישט וואס חושד צו זיין. איך האב מיך דערמאנט איין זאך, אז אזוי ווי צווישען די טאג-שומרים געפונען זיך צוויי אידלעך, איינער פון זיי גיהער טאקי צו די טיהר פון דעם זעלבען זאל, ווי דער חשן המשפט געפונט זיך. און דער צווייטער גיהער צו דער טיהר פון דערפויריגען זאל. האב איך מיט א טאג צוריק בעמערקט, אז די צוויי אידלעך זענען זיך צוזאמען געקומען צו דער טיהר פון דעם זאל, ווי דער חשן המשפט געפונט זיך, און איינער האט געפרעגט דעם צווייטען: „וואס בלישטשעט עפעס אזוי ארום פון יענעם גלעזערנעם שענקעלע?" האט דער צווייטער עהם געענטפערט: „ווי איז צו אונזערע יאהר, וואס מיר קוקען דאס צו. דארט געפונט זיך נעבעך דער חשן המשפט פון כהן גדול, וואס טיטוס הרשע האט עהם דערהרג׳ת, און האט פון עהם די טייערע קליידער

מיט׳ן

מיט'ן חשן המשפט אַראָבגעריסען". זיי האָבען שווער אָנגעזיפצט און זענען זיך צוגאַנגען יעדער אויף זיין אָרט. זיי האָבען גירעדט אידיש און זיי האָבען נישט פערשטאַנען, אַז איך קאָן די שפּראַך אויך. אַלזאָ קאָן אפשר זיין, אַז זיי שטעקען אין דער גנבה. אָבער ווי אַזוי זיי האָבען דאָס געקאָנט מאַכען. איז טאַקי נישט צו פערשטעהן.

די צוויי געהיים אַגענטען האָבען זיך אפילו פון דעם אויסגעלאַכט, אַז דאָס איז קיין פאַקט נישט, מען זאָל דורך די רייד חושד זיין די צוויי אידלעך, אָבער דער פאָליציי־אינספּעקטאָר האָט זיך יאָ אין דעם אָנגעחאַפּט. ער האָט געזאָגט: „אידען זענען פעהיג צו אַלעם, עס לאָזט זיך ריידען, אַז זיי האָבען דאָס געטוהן, נישט אַזוי ווייט אַלס גנבה צוליעב געלד, נאָר כּדי אַרויסצוראַטעווען זייער אור־אַלטע הייליגקייט פון מוזעאום". זיי האָבען בעשטימט אַריין צו רופען דעם נאַכט־כטאָראָזש אויס צו פרעגען עהם. דער אַלטער סטאָראָזש איז אַריין געקומען. מען האָט עהם אויסגעפרעגט דאָס זעלבע, וואָס איך האָב עהם אין דערפריה אויסגעפרעגט, און ער האָט זיי געגעבען די זעלבע אַנטוואָרט, וואָס ער האָט מיר גיענטפערט. אָבער דאָס איינע איז יאָ צוגעקומען עפּעס וויכטיגס. דער פּאָליציי־אינספּעקטאָר האָט עהם געפרעגט: „ווי געפעלען דיר עפּעס די צוויי אידלעך, וואָס זענען דאָרט צווישען די טאָגהיטערס?" — „מיר געפעלען זיי גאַנץ גוט, פּונקט ווי אַלע טאָגהיטערס". האָט דער סטאָראָזש גיענטפערט. „זיי זענען גאַנץ גוטע אידלעך, אַז איך וויל אַמאָהל אַ פּאַפּיראָס פון זיי, געבען זיי מיר באַלד, און אַ טייל מאָהל לאָזען זיי מיר איבער עטליכע פּאַפּיראָסען אויף בייגאַכט. און נעכטען פאַרנאַכט, ווען זיי זענען אַהיים געגאַנגען, האָב איך זיי גאָר נישט גערעדט קיין פּאַפּיראָסען, זענען זיי צו מיר צוגעגאַנגען מיט אַ שמייכעל און האָבען מיך געפרעגט: „רענדזשוי! פאַר וואָס ביסט די עפּעס מיט אונז ברוגז, און שוין עטליכע טעג פאַרבי, וואָס דו בעהטסט נישט

ריי

בײ אונז קײן פאפיראָסען". האָב איך זײ געענטפערט: „דער, וואָס בעהט זיך בײ יענעם צופיעל אײן, דער איז אַ שװײן". זײ האָבען זיך אויסגעלאַכט און יעדער פון זײ האָט אַרויסגענומען צו צװײ פאַפיראָסען און האָבען מיר געגעבען. בײנאַכט איז מיר טאַקי קיהל געװעזען, האָב איך אַלע פיער פאַפיראָסען אויסגערויכערט. גאַנץ װאוילע אידלעך"!.

דער פאָליציי=אינספעקטאָר האָט געזאָגט צום סטאָראָזש, ער זאָל זיך געהן זײן װעגס, נאָר ער זאָל פאַר קײנעם נישט דערצעהלען, װאָס מען האָט דאָ עהם אויסגעפרעגט. װען דער סטאָראָזש איז אַרויסגעגאַנגען, האָט דער פאָליציי=אינספעקטאָר געזאָגט צו אונז: „נו, װי פערשטעהט איהר, אַז אַ יוד האָט טאַקי אַזאַ גוט האַרץ, גלאַט אַװעק צו שענקען פאַפיראָסען? אָה, נײן! דאָס איז בײ מיר זיכער, אַז די פאַפיראָסען זענען געװעזען אײנצושלעפען דעם אַלטען סטאָראָזש, און די צװײ פײנעל האָבען דאָס שטיקעל אָבגעאַרבײט אין די נאַכט, און װער װײסט װער עס שטעקט נאָך אין דער גנבה. דאָס איז אויך צו בעמערקען, אַז זײ האָבען געװאָלט אַלע צװעלף שטײנער איבערטוישען, נאָר זײ האָבען עפּעס געמוזט האָבען אַ איבער= שרעקעניש, זענען זײ ענטלאָפען און האָבען איבערגעלאָזט די אַנדערע העלפט אַרבײט אויף די צװײטע נאַכט". בקיצור ס'איז בײ זײ געבליבען אַז די קינפטיגע נאַכט זאָלען זײ בעפאַלען די װאָהנונגען פון די צװײ אידלעך צו מאַכען אַ אונטערזיכונג. און אפילו, אַז מען װעט בײ זײ גאָר נישט געפונען, זאָל מען אויך זײ אַרעסטירען. און מיר װײטער האָבען זײ אָנגעזאָגט, איך זאָל פון הײנט אָהן פערשטאַרקען די שמירה בײנאַכט, אָבער עס זאָל זײן אַלס זעהר געהײם. װײל ס'איז אַ סברא, אַז אויב ס'װעט װײטער זײן בסוד, װעט דער גנב קומען נאָך די רעשט זעקס שטײנער איבער צו טוישען.

װי עס פערשטעהט זיך האָט דער פאָליציי=אינספעקטאָר געהאַלטען זיך פעסט בײ זײן מײנונג. און זײנער צװײ בײנאַכט,

װען

יוען די צוויי אידלעך זענען גאנץ געשמאק געשלאפען, איז פאליציי זיי בעפאלען. מען האט דארט גוט דורך געזוכט און אלעס גוט בעקוקט. אבער קיין דימענטען מיט בריליאנטען, האט מען ביי זיי נישט געפונען. נאר זיי האבען פערנומען א ביסעל געמאכטע פאפיראסען מיט עטליכע פלעשעלעך, אין וועלכע ס'האבען זיך געפונען רעשטלעך פון פערשידענע מעדיצי־נען. קלערענדיג, אז דאס איז געוויס דער שלאפגעטראנק צו די פאפיראסען. אלזא מוז דאס אלעס ווערען כעמיש אונטער־געזוכט. אבער זיי האבען זיך מיט דעם נישט בעגנוגען געלאזט, נאר די צוויי אידלעך זעלבסט האבען זיי אויך מיט גענומען אין ארעסט אריין, און מען האט זיי גענומען פעסט אויפ'ן פארהער.

די צוויי אידלעך, וואס האבען גאר נישט פערשטאנען וועגען וואס דא האנדעלט זיך, האבען געהאלטען אין איין שרייען, אז זיי מאכען נישט די פאפיראסען צום פערקויפען, נאר פאר זייער געברויך. די ווייבער מיט די קינדער האבען זייער געשריי אונטערגעהאלטען מיט געוויין, אבער דאס אלס האט גאר נישט געהאלפען.

ביי מיר זעלבסט האט אויך א ביסעל אויסגעזעהן, אז די צוויי אידלעך זענען פערדעכטיג אין די גנבה. אבער דאך האב איך מיך אויף דעם נישט געוואלט אינגאנצען פערלאזען. איך האב אנגעהויבען אריינצוקלערען פלאנען, ווי אזוי איך זעלבסט זאל קענען מיך בעהאלטען ערגעץ אין מוזעאום אויף אזא ארט, וואס איך זאל קאנען זעהן, וואס אין דעם זאל טוהט זיך. איך האב אויסגעארבייט אזא פלאן. אזוי ווי עס געפונען זיך אין די וואנד פון דעם זעלבען זאל, צום קארידאר צו אין דער הייך, עטליכע ווענטיליאטארען צו רייניגען די לופט. יעדער ווענטי־ליאטאר איז אזוי גרויס ווי א קאפ פון א מענש. איך האב מיך אבגעשטעלט ביי דעם ווענטיליאטאר, וואס איז אין דערמיט וואנד. בעווייל דורך דעם ווענטיליאטאר איז מעגליך א דורך צו קוקען און צו זעהן וואס טוהט זיך אויפ'ן גאנצען זאל.

איד

איך האב דעם ווענטיליאטאר בייטאג ארויסגעשראפט, און האב געלאזט דארט אריינזעצען א גלעזערנע שויב. א האלבע עהל נידריגער פון דעם ווענטיליאטאר האב איך געלאזט באלד צופאסען צו דער וואנד א לאנג ברעהט, פון אכט עהלען לאנג און מעהר ווי א עהל די ברייט. אויף ביינאכט האב איך מיר באשטעלט מיין שוואגער, א געזונדען יונגען מאן און אויך נישט קיין טרוס. נאכ'ן נאכט־עסען אין דער פינסטער, זענען מיר ביידע שטילער־הייט אריין אין מוזעאום דורך א הונטער טיהר, און מיר זענען אריינגעקומען אין דעם לאנגען קארידאר, ווי איך האב בייטאג אנגעהאנגען דאס לאנגע ברעהט. מיט גענומען האבען מיר זיך צוויי אנגעלאדענטע רעוואלווערען, צוויי ליכט מיט זאפאלקעס. דארט אין קארידאר האבען מיר זיך ארויפגעהאפט דורך צוויי לייטערלעך אויף דעם לאנגען ברעהט ארויף. מיר האבען זיך דארט אויפ'ן ברעהט אויסגעצויגען און געלעגען קאפ צו קאפ גאנץ שטיל, און אונזערע אויגען האבען נאר אריינגעקוקט דורכ'ן ווענטיליאטאר אין זאל אריין. די אויערען האבען מיר אויך גוט אויפגעשטעלט צו הערען, אויב עס קומט נישט פאהר אין זאל עפעס א שטיקעלע געריידער.

איינגעפיהרט איז אין מוזעאום אז אויף ביינאכט לאזט מען לייכטען קליינע לעמפלעך אין אלע ערשט־קלאססיגע זאלען. אין דעם זאל ווי דער חשן המשפט האט זיך געפונען, איז נעש־טאנען נעבען די טיהר א גרויסער שעהנער קאסטען, אין א פארם ווי א בעט. שעהן בעפוצט, מיט א דעק צו פערמאכען. אינוועהניג איז אין אנהויב געלעגען צוויי וויכטיגע עגיפטישע מומיעס (באלזאמירטע טוידטע קערפער) איין מומיע איז געוועזען די קעניגען „קלעאפאטרא" „Cleopatria" פון עגיפטען, וועלכע איך זעלבסט האב געפונען, ווען איך האב געארבייט ביי די אויס־גראבענגען אין עגיפטען, די צווייטע מומיע איז א פרינץ פון עגיפטען, א זוהן פון קעניג ראמזעס „Ramzes" דען פונפטען.

און אזוי ווי די מומיע פון די קעניגען קלעאפאטרא איז

איבערגעפיהרט

איבערגעפיהרט געוואָרען אין אַן אַנדערען מוזעאום אַריין. איז דאָ אין דעם גרויסען קאַסטען געבליבען ליגען נאָר איין מומיע.

אַזוי ווי איך מיט מיין שוואָגער זענען מיר געלעגען גאָר שטיל אויפ'ן ברעט, קוקענדיג דורכ'ן ווענטיליאַטאָר אין זאַל אַריין, האָבען מיר דערהערט אַ שאָרך אין זאַל, דאָס איז געוועזען אַרום זיינער איינס, נאָך דעם וואָס דער אַלטער סטאָראָזש האָט געהאַט דאָס ערשטע מאָהל אַ דורך געשפאַצירט דעם מוזעאום. מיר האָבען זיך אַיינגעהאַלטען פון אָטהעמען און אויסגעגלאָצט די אויגען אין זאַל אַריין. האָבען מיר דערזעהן אַז די דעק פון דעם מומיע=קאַסטען עפענט זיך לאַנגזאַם. עס ווערט אַרויסגע=שטעקט אַ פאָער הענד, דערנאָך הויבט זיך אָהן אַרויס צו ריקען אַ קאָפּ פון אַ מענש. מיין שוואָגער האָט צו מיר אַ זאָג געטוהן שטילערהייט אויפ'ן אויער: „מאַרטימער! געוואַלד, מיר זענען פערלוירען! די מומיע איז לעבעדיג געוואָרען, לאָז מען זיך צודעקען גוט מיט די מאַנטלען איבער די קעפּ, אפשר וועט די מומיע אונז נאָר נישט באַמערקען".

וואָס דער אמת, איך בין טאַקי אויך אין אָנהויב זעהר שטאַרק דערשראָקען געוואָרען. אַ קאַלטער שווייס האָט אונז באַדעקט. מיר האָבען זיך מיט די מאַנטלען איננאַנצען פערדעקט, און מיר זענען שטיל געלעגען פונקט אַזוי ווי די מומיעס ליגען. אָבער מיין האַרטער חאַראַקטער האָט מיך ביסלעכווייז אויפגעמינטערט. איך האָב לאַנגזאַם אויפגעהויבען דעם קאָפּ, און קוים מיט איין אויג געוואָרפען אַ בליק אין זאַל אַריין. האָב איך באַלד דערזעהן, אַז דאָס איז נישט די מומיע, נאָר פשוט אַ לעבעדיגער מענש. איך האָב מיר שוין ערלויבט בעסער אַריינצוקוקען אין זאַל אַריין, האָב איך דערקאָנט אַז דאָס איז גאָר דער אַלטער פּראָ=פעסאָר פּאַאול אַנדרעאַס. ער האָט זיך אָנגעצינדען אַ ליכט און שטעהט שוין ביי'ם חשן המשפט, ווי ער אַרבייט דאָרט עפּעס מיט אַ אינסטראַמענטעל.

איך האָב אָנגעהויבען איננאַנצען צו צוטערען פאַר כעס,

און

און האב איינגערוימט מיין שוואגער אין אויער: „שטעה אויף, די נארישער טרוס! דאס איז נישט די מומיע, נאר טאקי דער ריכטיגער גנב". מיר האבען גענומען די אנגעלאדענע רעוואלווע־רען אין די הענד ארײן, שטילערהייט זיך אראבגעלאזט, און פלאוו באלד אריין אין זאל. אנדרעאס, דערהערענדיג אונזערע טריט, האט ער אנגעהויבען צו ענטלויפען. אבער מיר האבען עהם פערהאלטען. איך האב מיט גרוים צארען עהם געפרעגט: „ווי האט איהר זיך ערלויבט אזא טייערען הייליגטהום צו בערויבען? ווי קאן מען זיין אזוי פאלש"?!

אנדרעאס האט מיט א ציטערדיגע שטומע מיר גיענטפערט: „הערר מארטימער! איהר זייט מיך חושד בחנם. לאזט מיך עטוואס צו מיר קומען, וויל מיין הארץ קלאפט זעהר אין מיר, וועל איך אייך דערצעהלען דעם גאנצען סוד וואס דא קומט פאר". אנדרעאס האט זיך א ביסעל אבגערוהט און האט פאר אונז דערצעהלט אזא געשיכטע:

„איהר זאלט וויסען, הערר מארטימער! אז די גאנצע שולד פון דער גנבה ליגט נאר אויף מיין איינציגע טאכטערס חתן, דער יונגער קאפיטאן ווילסאן. דער פוינעל איז געקומען צו מיר מיט א שארפע רעקאמענדאציא פון מיין אלטען פריינד, דער בערלינער פראפעסאר פון אוניווערזיטעט, אז ער שיקט מיר דעם קאפיטאן ווילסאן, וועלכער איז זעהר א עדעלער און א געבילדע־טער מענש, וואס פארנעמט זיך שטארק מיט ארכעאלאגיע. אליזא בעהט ער מיך, איך זאל דעם ווילסאן גוט אויפנעמען און לאזען עם מאכען פערשידענע אויספארשונגען אין מיין גרויסען מוזעאום. דער ווילסאן איז מיר טאקי געפעללען. איך האב עהם געהאלטען ווי אן איינען קינד און האב עהם ערלויבט שטענדיג פריי צו בעזוכען דעם מוזעאום, מיין איינציגע טאכטער, „מאריאנא" האט זיך אין עהם פערליבט, און איך בין נישט געווען דאגעגען ער זאל ווערען מיין איידעם.

דאס ארץ האט זיך גיענדיגט, ווען איך בין ארוים פון

מוזעאום און האב זיך פערנומען מיט שרייבען מיינס א ווערק, בין איך אין א קליינע צייט ארום פלוצלונג געוואר געווארען, אז דער ווילסאן איז א גנב, א בעטריבער, און אז די רעקאמענדאציע פון בערלינער פראפעסאר איז גאר פאלש. איך האב באלד פערשטאנען, אז דער פוינגעל לאקערט נאר צו בעגנב'ענען דעם מוזעאום, האב איך דאריבער אנגעשריבען צו אייך א בריף, איהר זאלט דעם מוזעאום שטרענגער אבהיטען און שוין מעהר קיין פרעמדען מענש אליין נישט אריין צולאזען, איבערהויפט דעם גיפעהרליכען גנב ווילסאן. אבער וויל איך האב געוואלט די זאך זאל זיין בסוד, כדי איך מיט מיין טאכטער זאלען מיר נישט פערשעהמט ווערען, האב איך מיר אלזא נישט אונטערגעשריבען אויפ'ן בריף, אין דער זעלבער צייט האב איך ענטזאגט דעם ווילסאנען, ער זאל שוין מעהר מיין שוועל נישט איבערטרעטען, און דעסגלייכען אין מוזעאום אריין זאל ער שוין מעהר נישט אריינקומען, וויל איך בין געוואהר געווארען זיין פאלשקייט. ליידער אבער איז שוין דאמאלס געוועזען צו שפעהט. ער האט שוין געהאט ארויס גע'גנב'ט דעם טייערסטען אוצר, דאס זענען די צוועלף עדעל-שטיינער פון חשן המשפט.

אז ס'זענען פערביי געגאנגען עטליכע טעג, איז דער ווילסאן ווידער צו מיר אריינגעקומען מיט א געוויין, ער האט געבעהטען ביי אונז פערצייהונג, און האט געשוואהרען ביי זיין לעבען, און געזונד און ביי אלעם הייליגען, אז ער וועט שוין פון היינט אהן זיין גוט און פרום און זעהר עהרליך. ער האט זיך אליין פאר מיר מודה געוועזען, אז ער האט דעם טייערען אוצר ארויס גע'גנב'עט, און קיינער האט נישט באמערקט, וויל ער האט די ריכטיגע עדעל-שטיינער איבערגעטוישט אויף גלעזערנע מיט די זעלבע קאלירען, נאר זיין הארץ איז דורך א אויסערגיוועהנליכע שטראף פון הימעל אזוי אויסגעלייטערט געווארען, אז ער גיבט אליין אהן די גנבה. און ער האט טאקי מיר איבערגיגעבען א קליין שעכטעלע מיט די ריכטיגע צוועלף עדעל-שטיינער פון חשן המשפט. ביי דעם

האָט ער זעהר געבעהטען מיך מיט מיין טאָכטער, מ'זאָל עהם נישט פערשעהמען, נאָר מ'זאָל ווערען מיט עהם צוריק גוטע פריינד, ווי פריהער. און אַז איך זאָל מיך אונטערנעמען בסוד צוריק אַריינצופּאַסען אין חשן המשפט די ריכטיגע צוועלף עדעל=שטיינער

מיין טאָכטער האָט זיך געלאָזט איבערבעהטען, און זי האָט ביי מיר אויך געפּועל'ט, איך זאָל עהם צוליעב טוהן זאָ ווי ער האָט פערלאַנגט. און אַזוי ווי ס'האָט זיך נאָך ביי מיר געפונען אַ שליסעל פון מוזעאום צו אַ הונטער טיהר, האָב איך מיר מיט גענומען דעם גרויסען קעז מיט דעם פלעשעל קאָניאַק, כדי אַז אויב איך וועל אפשר נישט קאָנען אין איין נאַכט אַלע צוועלף שטיינער אַריין פּאַסען, זאָל איך מיך אין מוזעאום בעהאַלטען צו בלייבען נאָך אַ נאַכט, ביז איך וועל די גאַנצע אַרבייט פער=פאַרטיגען בסוד, אַז קיינער זאָל זיך פון דעם נישט דערוויסען, כדי דער כבוד פון מיין איינציגע טאָכטער זאָל נישט פערפלעקט ווערען, אַזוי ווי ס'פאָדערט די ליעבע פון אַ פאָטער צו זיין איינציג קינד. און איך האָב דאָ נישט געפונען קיין בעסער אָרט ווי צו בעהאַלטען זיך, נאָר אין דעם קאַסטען פון די מומיע. יענע נאַכט האָב איך טאַקי נישט אויספיעיעט מעהר אַריינצופּאַסען ווי זעקס שטיינער, ווייל איך האָב שוין דערהערט, אַז דער סטאָראָזש הויבט זיך שוין אָהן צו דרעהען, און היינט ביי=נאַכט האָב איך געזאָלט די אַנדערע זעקס שטיינער אַריינפּאַסען, האָט איהר מיך דערביי געפּאַקט, אַלזאָ ליבער מאַרטימער! דאַכט זיך אַז איהר פערשטעהט גאַנץ גוט די וואַרהייט. נעמט פון מיר צו די רעשט ריכטיגע זעקס עדעל=שטיינער און לאָזען מיר זיי באַלד אַריינפּאַסען צוריק אין חשן המשפט, איידער דער אַלטער סטראָזש ועט ווידער אַ דורך געהן דעם מוזעאום, ווייל איך אַליין בין אַ ביסעל שוואַך גוט אַריינצופּאַסען די שטיינער, ווי אויף דער עלטער ציטערען מיר אַ ביסעל די הענד. און איך בעהט טאַקי זעהר פון אייך און פון אייער בעגלייטער,

אז

אַז די זאַך זאָל אויף ווײַטער בלײַבען אַן אייביגער סוד״.

איך מאַרטימער, האָב טאַקי פערשטאַנען, אַז קײַן איין פּאַלש וואָרט געהט נישט אַרויס פון אַנדרעאָס'ענס מויל. איך האָב עהם דערלאַנגט מײַן האַנד און האָב זיך מיט עהם צוקישט. די אַנדערע זעקס הײַליגע עדעל־שטײַנער זענען באַלד געוואָרען דורך אונז צוריק גוט אַרײַנגעפּאַסט, און מיר אַלע דרײַ זענען דורך דער הינטער טיהר שטילערהײַט אַרויס.

אין דער פריה בין איך באַלד געלאָפען אין פּאָליציי־הויז און האָב בעמאָלדען, אַז אויף אַ וואונדערליכען אופן האָט דער גנב צוריק אַרײַנגעפּאַסט די אַנדערע ריכטיגע זעקס עדעל־שטײַנער, און ווי אַזוי דאָס איז געשעהן איז אוממעגליך צו פערשטעהן. דער פּאָליציי־אינספּעקטאָר איז באַלד אַראָב געקומען אין מוזעאום מיט'ן בעגלייטונג פון עקספּערטאָר, זיי האָבען געמאַכט די נויטיגע עקספּערטיזאַ און האָבען זיך ערקינדעגט. אַז מײַנע רייד זענען ריכטיג, דער גאַנצער ענין איז געבליבען בײַ אַלע אַ רעטעניש, און די צוויי אידלעך מיט זייער ביסעל פּאַפּיראָסען זענען באַלד בעפרײַהט געוואָרען.

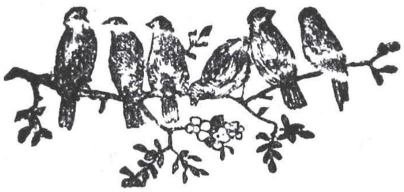

„חורב"
ספרים, עתונים
ומכשירי כתיבה
תל-אביב, א"י.
נחלת בנימין 16.